

SCHOPENHAUER

Toplu Eserleri – 3

HAYATIN ANLAMI

Say

HAYATIN ANLAMI

Arthur Schopenhauer
(d. 1788, Danzig - ö. 1860, Frankfurt am Main)

Ünlü Alman filozofu. 1813'te Jena'da *Über die vierfache Wurzel des Satzes vom Zureichender Grunde* (Yeterli Sebebin Dörtlü Kökü) adlı bir tez savundu ve 1818'de büyük eseri *Die Welt als Wille und Vorstellung*'u (İstenç ve Tasarım Olarak Dünya) yayımlandı. Berlin Ünivesitesi'nde doçent oldu (1820); 1831'de öğretim üyeliğinden ayrılarak Frankfurt'ta münzevi bir hayat yaşadı; alaycı ve nükteli eserleri arasında, *Über den Willen in der Natur* (Tabiatta İrade Üstüne) (1836), *Über die Freiheit des Menschlichen Willens* (İnsan İradesinin Hürriyeti Üstüne) (1839), *Die beiden Grundprobleme der Ethik* (Ahlakın İki Temel Meselesi) (1841), *Parerga und Paralipomena* (1851) yer alır. İki eseri ise ölümünden sonra yayımlandı: *Yaşam Bilgeliği Üzerine Aforizmalar, Düşünceler ve Fragmanlar*.

Schopenhauer felsefesi, hem Kant idealizmine hem de Hint filozoflarına dayanır. Bütün doktrinini, özneyi de nesneyi de kapsayan tasavvur (Vorstellung) ve irade gücü kavramı üstüne kurar. Dünya bir tasavvurdur, yani o, akılda tasavvur edildiğinden başka bir şekilde düşünülemez *(idealizm)*. Schopenhauer, bu fenomenler dünyasının dayanağına, "irade" (istenç) adını verir ve her kuvveti bir irade olarak görür *(iradecilik)*. Bu irade varlıklarda, yaşama isteği veya yok etme sebeplerine karşı direnme ve onlara hâkim olma eğilimi olarak belirir. Zekâ bile yaşama isteğinin hizmetindedir; bununla birlikte, insan, her yaşantıda ve çabada kötülük ve acının bulunduğunu anlayınca, yaşama isteğinden kendini gene zekâ yoluyla kurtarabilecektir. Bu, hayat şartlarının karamsar bir analizidir ve Schopenhauer, kendisine ün sağlayan keskin zekâsını ve acı belagatini bu konuda ortaya koymuştur. Schopenhauer'in ahlakı, insanların özdeşliğinden ileri gelen acıma duygusuna dayanır.

Arthur Schopenhauer

Hayatın Anlamı

Çeviren:
Ahmet Aydoğan

SAY
İstanbul

Say Yayınları
Schopenhauer / Toplu Eserleri 3

Hayatın Anlamı

ISBN 978-975-468-678-4
Sertifika No: 10962

Yayın Hakları © Say Yayınları
Bu eserin tüm hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Makalelerin özgün adları: *Den Intellekt Überhaupt und in jeder Beziehung betreffende Gedanken* (Parerga und Paralipomena); *Vom Genie* (Die Welt als Wille und Vorstellung); *Über das innere Wesen der Kunst* (Die Welt als Wille und Vorstellung); *Über Erziehung* (Parerga und Paralipomena); *Zur Physiognomik* (Parerga und Paralipomena); *Über Lärm und Geräusch* (Parerga und Paralipomena)

Yayın Yönetmeni: Aslı Kurtsoy Hısım
Çeviren: Ahmet Aydoğan

Baskı: Kurtiş Matbaası
Fatih Sanayi Sitesi No: 12/74
Topkapı-İstanbul
Tel: (0212) 613 68 94

1. baskı: Say Yayınları, 2007
2. baskı: Say Yayınları, 2008
3. baskı: Say Yayınları, 2010

Say Yayınları
Ankara Cad. 54 / 12 • TR-34410 Sirkeci-İstanbul
Telefon: (0212) 512 21 58 • Faks: (0212) 512 50 80
web: www.sayyayincilik.com
e-posta: sayyayinlari@ttmail.com

Genel Dağıtım: Say Dağıtım Ltd. Şti.
Ankara Cad. 54 / 4 • TR-34410 Sirkeci-İstanbul
Telefon: (0212) 528 17 54 • Faks: (0212) 512 50 80
e-posta: dagitim@saykitap.com
online satış: www.saykitap.com

İÇİNDEKİLER

HAYAT: ISTIRAP VE SEFALET 13
YAŞAMA İRADESİNİN TASDİKİ VE İNKÂRI 43
HAYATIN BOŞLUĞU ÖĞRETİSİ ÜZERİNE 63
İNTİHAR ÜZERİNE 77

Τοῦ βιοῦ οὔνομα βίος, ἔργον δὲ θάνατος.

*Vitae nomen quidem est vita, opus autem mors.**

Herakleitos

Αρχὴν μὲν μὴ φῦναι ἐπιχθονίοισιν ἄριστον
Μηδ' εἰσιδεῖν αὐγας ὀξέος ἠελίου.
Φύντα δ' ὅπως ὤχιστα πύλας Αἴδαο περῆσαι,
Καὶ χεῖσθαι πολλὴν γῆν ἐπαμησᾶμενον.

Optima sors homini natum non esse, nec unquam
Adispexisse diem, flammiferumque jubar.
Altera jam genitum demitti protinus Orco,
*Et pressum multa mergere corpus humo.***

Theognis.

* Hayat, hayat ismiyle anılır, ama gerçekte ölümdür o. (βίος'un okunuşuna bağlı olarak "Yayın anlamı hayat, işlevi ölüm" diye de çevrilir. Latince çeviri bu anlamı dışlar.)

** İnsan için hiç doğmamış olmak, güneşin kavurucu ışığını hiç görmemiş olmak en iyisi olurdu, ama eğer doğmuşsa olabildiğince çabuk Hades'in kapılarına koşturmalı ve orada yerin altında huzur bulmalıdır.

Bilinçsizliğin gecesinden hayata uyandığında irade kendisini sonsuz ve sınırsız bir dünyada, hepsi mücadele eden, hepsi acı çeken, biteviye yanılıp sükutu hayale uğrayan sayısız fert arasında bir fert olarak bulur; ve sanki sıkıntılı, eziyet verici bir rüyaymış gibi derhal gerisin geri eski bilinçsizliğe koşar. Yine de o zamana kadar arzusu sınırsız, taleplerinin sonu gelmezdir ve her tatmin edilmiş arzu bir yenisini doğurur. Bu dünyada imkân dahilinde olan hiçbir tatmin onun şiddetli arzusunu dindirmeye, taleplerinin önüne nihai bir hedef koymaya ve yüreğinin dipsiz kuyusunu doldurmaya kifayet etmez. Bu çerçeve içerisinde şimdi düşünelim, hangisi olursa olsun bu tatminlerle genel olarak nedir insanın eline geçen? Çok kere her gün bitip tükenmez çaba ve sürekli tasa ile sefalet ve ihtiyaç ve kapıda bekleyen ölümle boğuşarak zorla elde edilen bu hayatın safi sürdürülmesinden başka hiçbir şey. Bu hayatta her şey dünya mutluluğunun boşa çıkmaya yahut bir vehim olarak anlaşılmaya yazgılı olduğunu ilan eder. Bunun sebepleri derinlerde, bizzat eşyanın tabiatında yatar. Dolayısıyla birçok insanın hayatının kısa ve sıkıntılarla dolu olduğu görülür. Nispeten mutlu olanlar da çoğu kez sadece görünüşte mutludurlar, eğer değilse, uzun ömre sahip olanlar gibi, bunlar nadir istisnalardır; (kuş yakalamada kullanılan)* çığırtkan kuşlar gibi bunların mümkünüyetinin de

* Metinde ve dipnotlarda köşeli parantez içinde yer alan açıklamalar çevirmene aittir.

hesap dışı bırakılması icap ederdi. Hayat kendisini gerek büyük gerekse küçük meselelerde sürekli bir aldanış (bir hile ve desise) olarak sunar. Eğer vaat ettiyse sözünde durmaz, ta ki arzu edilen şeyin ne kadar az arzu edilmeye değer olduğunu gösterinceye kadar; kâh umutla kâh umut beslenen şeyle aldanmamızın sebebi budur. Eğer verdiyse mutlaka almak için vermiştir. Mesafenin genişlemesi bize, eğer bunların aldatmasına kendimizi hazırlamışsak, görme kusurundan kaynaklanan yanılsamalar gibi birdenbire kayboluveren cennetleri gösterir. Dolayısıyla mutluluk her zaman gelecekte, değilse geçmiştedir ve içinde bulunulan an, rüzgârın güneşli bir vadinin üzerinde sürüklediği küçük kara bir buluta benzetilebilir; bulutun önünde ve arkasında her şey pırıl pırıldır, sadece kendisi her zaman bir gölge düşürür. Bundan dolayı içinde bulunulan an her zaman yetersizdir, ama gelecek belirsiz ve geçmiş geri döndürülemezdir. Saat başı, her gün, haftada, yılda bir meydana gelen küçük büyük talihsizlikleri, bütün hesaplamaları boşa çıkaran aldatıcı umutları ve kazaları ile hayat bizi tiksindirmesi gereken bir şeyin öylesine açık bir şekilde damgasını taşır ki insanın nasıl olup da bunun farkına varamadığını, hayatın şükranla tadının çıkarılması gerektiğine ve insanın mutlu olmak için var olduğuna ikna olabildiğini anlamak güçtür. Tam tersine hem hayatın genel tabiatı, hem de sürekli aldatma ve aldanış bizde o fikri uyandırmalıdır ki bunlar bir sebepten ötürü bu şekilde tanzim edilmişlerdir ve ne olursa olsun var olan hiçbir şeyin çabamıza değmediğine, bütün uğraş ve didinmelerimizin beyhude, bütün iyi şeylerin boş ve gelip

geçici, dünyanın her bakımdan müflis, hayatın da asla maliyetlerini karşılamayan bir iş olduğuna kani olabilmeliyiz, dolayısıyla irademiz böyle bir hayattan yüz çevirebilir.

İradenin bütün emellerinin, (peşinde koşup durduğu her şeyin) *beyhude*liğinin kendisini bireyde kökleşmiş olan akla bildirmesinin ve anlatmasının yolu öncelikle *zaman*dır. Zaman şeylerin beyhudeliğinin, sayesinde gelip geçicilik olarak göründüğü biçimdir, çünkü onun sayesinde bütün keyiflerimiz ve zevklerimiz boşa çıkar ve ardından hayretle sorarız onlardan arta kalan şimdi nerede diye. Bu yüzden bu beyhudeliğin kendisi zamanın yegâne *nesnel* unsurudur ve dolayısıyla onun dışavurumudur. Bu sebepten ötürü zaman bütün algılarımızın *a priori* zorunlu biçimidir; her şey, hatta kendi öz varlığımız bile zamanda kendisini göstermelidir.

Dolayısıyla hayatımız öncelikle bize başka bir şeyle değil, ancak bakır bozukluklarla yapılmış bir ödemeye benzer; ki bizim bu ödemeye karşı bir alındı makbuzu vermemiz gerekir; bakır bozukluklar günler, alındı makbuzu ölümdür. Çünkü sonunda zaman, içinde ortaya çıkan bütün var olanların kıymetiyle ilgili doğanın yargısını bildirir, çünkü o onları yok eder:

> Çünkü boşluktan ortaya çıkan her şey
> Layıktır yok edilmeye:
> Hiç var olmamış olsaydı
> Daha iyi olurdu öyleyse.

Dolayısıyla her hayatın kaçınılmaz olarak koştuğu yaşlılık ve ölüm bizzat tabiatın kendisinin ellerinden çı-

kan yaşama iradesi hakkında verilmiş bir mahkûmiyet kararıdır. Karar bu iradenin, kendi kendisini hüsrana uğratması mukadder olan bir mücadele olduğunu bildirir. "İstediğin" der, "böyle sona erer: daha iyi bir şey iste." Dolayısıyla herkese hayatıyla verilen ders genel olarak şu gerçeğe dayanır: Kişinin arzularının peşinde koşup durduğu şeyler sürekli olarak onu aldatır, yanlış yola yöneltir ve o sürçüp sendeler, sonunda düşer; neticede bunlar neşe ve coşkudan ziyade sefalet ve ıstırap getirirler, ta ki dayandıkları bütün temel çökünceye kadar, çünkü o zaman bizzat hayatı ortadan kaybolur. Nitekim o zaman bütün mücadelesinin, bütün arzusunun bir sapma, bir yanlış yol olduğuna kesin kanaat getirir.

Fakat meselenin daha da ayrıntısına inmek istiyorum, çünkü bunlar, içinde en çok çelişkiyle karşılaştığım görüşlerdir.

HAYAT: ISTIRAP VE SEFALET*

Istırap, hayatımızın ilk ve doğrudan konusu olmadıkça varoluşumuz dünyadaki en değersiz ve uygunsuz şey olur (amacından bütünüyle sapar). Dünyanın neresine baksanız hemen karşınıza çıkan ve nerede hayat varsa kaçınılmaz olarak orada bulunan ihtiyaç ve zaruretlerden kaynaklanan bu sınırsız acının, bu muazzam ıstırabın hiçbir amaca hizmet etmediğini ve bütünüyle arızi, tesadüfi olabileceğini varsaymak saçmadır. Acıya duyarlığımız hemen hemen sınırsızdır, ama hazza duyarlığımız dar sınırların cenderesi içindedir. Her bir münferit ıstırap öyküsünün bir istisna gibi göründüğü doğrudur, fakat genel olarak ıstırap kuraldır.

* * *

Nasıl ki küçük bir akarsu herhangi bir engelle karşılaşmadığı sürece bir birikinti yapmazsa, insan tabiatı, keza hayvan tabiatı da, öyle bir yapıya sahiptir ki irademizle uyum içinde cereyan eden hiçbir şey dikkatimizi çekmez ve algımızın konusunu teşkil etmez. Eğer ona dikkat kesilecek olsaydık o zaman kaçınılmaz olarak, onun irademizle uyum içinde olmadığı, bir engelle karşılaşmış olması ihtimali altta yatan neden olarak saptanırdı. Buna karşılık irademizi engelleyen, onun önüne

* *Parerga und Paralipomena*, Bd. II, Kap. XII: *Nachträge zur Lehre vom Leiden der Welt.*

çıkan, yolunu kesen her şey, dolayısıyla nahoş ve acı verici ne varsa bizim tarafımızdan derhal, doğrudan doğruya ve gayet açık olarak hissedilir. Nasıl ki bütün bedenimizin sağlığını *değil*, fakat sadece ayakkabının vurduğu küçük noktayı *hissedersek*, tıpkı bunun gibi mükemmelen yolunda giden bütün işlerimizi değil, fakat sadece bizi üzüp rahatsız eden önemsiz, anlamsız, küçük bir işi düşünürüz. Her vesileyle vurguladığım gibi, acının ıstırabın müspet tabiatına karşılık olarak, iyiliğin ve mutluluğun menfi tabiatı işte buna dayanır.

Bundan dolayı, kötülüğün menfi bir şey olduğunu ileri süren birçok metafizik sisteminkinden* daha büyük bir saçmalık bilmiyorum, halbuki kötülük kesinlikle müspet mahiyete sahip ve kendisini hissettiren bir şeydir. Buna karşılık iyi olan şey, bir başka söyleyişle her türlü tatmin ve mutluluk menfidir, yani bir arzunun safi elenmesi ve acının sona ermesidir.

Kural olarak, zevkleri beklentimizin çok altında fakat acıları çok ötesinde bulmamız buna uygundur.

Bu dünyada zevkin acıya ağır bastığı veya her halde bu ikisinin birbirini dengelediği iddiasını her kim kısa yoldan sınamak isterse avını parçalayıp yiyen hayvanın hissiyatıyla ona av olan hayvanın hissiyatını mukayese etmelidir.

* * *

(Bu sebepten ötürüdür ki, sahip olduğumuz sürece hayatın en büyük üç saadetini, yani sağlık, gençlik ve özgürlüğü fark etmeyiz, ne zaman ki kaybederiz ancak o zaman ayırdına varırız onların, çünkü onlar da (bir şe-

* Leibniz bu konuda bilhassa güçlüdür ve savunduğu tezi (*Theodicee* § 153) makul ve acıklı bir sofistlik usulüyle güçlendirmeye çalışır.

yin bizatihi varlığı değil) yokluk(u) halidir. Hayatımızın belli günlerinin mutlu olduğu dikkatimizi ancak bunların yerini mutsuz günler aldığında çeker. Zevkler ve hazlar arttıkça bunlara karşı duyarlılığımız azalır; alıştığımız şeyleri artık bir zevk olarak hissetmeyiz. Fakat acıya duyarlılığımız tam da bu şekilde artar; çünkü alıştığımız şeyin (kökünün) kesilmesini acı biçimde hissederiz. Dolayısıyla zaruri olanın ölçüsü sahip olmayla artar ve böylelikle acıyı hissetme kapasitesi de. Saatler ne kadar hoşça geçirilirse o kadar çabuk tükenir, ne kadar acıyla geçirilirse o ölçüde uzadıkça uzar, geçmek bilmez, çünkü müspet mahiyete sahip olan şey zevk değil acıdır, onun bizzat mevcudiyeti kendisini hissettirir. Benzer şekilde eğlendiğimizde değil, sıkıldığımızda zamanın farkına varırız. Her iki durum da hayatımızın en mutlu anının onun (varlığımızın) en az farkına vardığımız an olduğunu kanıtlar; demek ki ona hiç sahip olmasaydık, (onun hiç farkına varmasaydık) daha da iyi olacaktı. Büyük ve canlı zevk ancak onu önceleyen büyük felaketin neticesi olarak keskin biçimde hissedilebilir; çünkü sürekli bir hoşnutluk durumuna bir eğlence veya hatta boş bir tatmin haricinde hiçbir şey eklenemez. Bu yüzdendir ki bütün şairler kahramanlarını, buradan tekrar kurtarabilmek için tasa, kaygı ve ıstırap dolu durumlara sokmak zorundadırlar. Dolayısıyla dramlar ve destanlar genellikle sadece savaşı, ıstırabı, eziyet gören erkek ve kadınları anlatırlar ve hayal gücü mahsulü olan her eser işkenceler içerisindeki insan yüreğinin kasılmalarını ve çırpınmalarını seyrettiğimiz bir gösteri kutusudur.)*

• • •

* (Bu bölüm *Die Welt als Wille und Vorstellung*'dan eklenmiştir.)

Herhangi bir sefalet ya da mutsuzluk durumunda en etkin teselli bizden daha da talihsiz durumda olan hemcinslerimize bakmaktır; ve bunu herkes yapabilir. Fakat o zaman bütün insanlık için sonuç nedir?*

Biz insanlar kasabın gözlerinin süzüp, içlerinden önce birini ardından bir başkasını seçtiği kırda oynaşan kuzuları andırıyoruz; çünkü iyi günlerimizde bizi tam da bu anda hangi felaketin pusuda beklediğini, hangi hastalık, sefalet, işkence ve eziyetin, uzuv, akıl ve can kaybının birdenbire bastırmak için hazırlandığını bilmeyiz.

Tarih bize ulusların hayatını gösterir ve savaşlardan ve ayaklanmalardan başka anlatacak bir şey bulamaz; barış yılları şurada burada ancak kısa duraklar, anlaşmalar arasındaki fasılalar olarak görünür. Ve benzer şekilde tek tek insanların hayatı da hiç bitmeyen bir mücadeledir, sadece mecazi anlamda ihtiyaç ve can sıkıntısıyla değil, fakat gerçek anlamda başkalarıyla da. İnsanlar her yerde bir muhalefet, mukavemet unsuru bulurlar, sürekli çatışma halinde yaşarlar ve silah elde ölürler.

* * *

*Zaman*ın bizi telaş içerisinde biteviye koşturup durması, asla nefes alma imkânı sunmaması, elinde kamçıyla buyurgan bir iş tevziatçısı gibi hepimizin tepesinde beklemesi ile hayatımızın bir azap ve işkenceye dönmesi arasında en küçük bir bağ kurma imkânı yoktur. Zaman ancak can sıkıntısının cenderesi içinde kıvrananların başına bela kesilmez ve onları sık boğaz etmez.

Hal böyle olmakla beraber nasıl ki atmosfer basıncından kurtulmuş olsaydı bedenimiz kaçınılmaz olarak pat-

* Ya da: Fakat o zaman bu korkunç kader bir bütün olarak insanlık için ne anlama gelir?

layacak idiyse, ihtiyaç ve meşakkatin baskısı, hayal kırıklığı ve çabalarımızın boşa çıkmasının tazyiki de hayatımızdan uzaklaştırılmış olsaydı, her ne kadar patlama noktasına ulaşmasa da, kibrimiz en dizginsiz budalalık hatta çılgınlık belirtileri gösteren hadde erişirdi. Doğrusu herkes her zaman belli bir tasa, kaygı, endişe, ıstırap ya da sıkıntı terkibine ihtiyaç duyar, nasıl ki bir gemi sağa sola yalpalamadan dosdoğru yol alabilmek için bir denge ağırlığına ihtiyaç duyarsa.

Şurası kesin ki bu dünyada neredeyse bütün insanların hayatları boyunca paylarına düşen *iş-güç, tasa kaygı, zahmet meşakkat* ve *sıkıntı*dır. Fakat bütün arzuları dilekleri daha doğar doğmaz yerine getirilmiş olsaydı eğer, insanlar ne ile doldururlardı hayatlarını ve ne ile geçirirlerdi zamanlarını? Varsayalım insan soyu kaldırılıp her şeyin kendiliğinden gelişip olgunlaştığı, sütlerin balların yerden kaynadığı, yiyeceklerin dallarından koparılmayı beklediği; herkesin gönlünden geçirdiğini hiç vakit kaybetmeksizin önünde bulduğu ve elde etmekte hiç güçlükle karşılaşmadığı *Utopia* ülkesine götürüldü; o zaman ne yaparlardı bu insanlar? Ya can sıkıntısından ölürlerdi ya da kendilerini asarlardı ya da olmadı birbirlerine düşer, kavga dövüş birbirlerini boğup öldürürlerdi, böylece kendilerini şimdi tabiatın onlara yazdığından daha büyük bir acı ve ıstıraba uğratırlardı. Dolayısıyla böyle bir insan soyu için başka bir tablo, başka bir hayat uygun değildir.

* * *

Herhangi bir insan hayatının mutluluğu, onun neşesi ve zevkleriyle değil, fakat onun için müspet şeyler olan

keder ve ıstırabın yokluğuyla ölçülür. Bu, az önce okurun dikkatini çektiğim acının, ıstırabın müspet doğasından farklı olarak iyilik ve mutluluğun menfi doğasının bir sonucudur. Fakat o zaman bu hayatta hayvanların payına düşen insanlarınkinden daha tahammül edilebilir görünür. Bu ikisini biraz daha yakından inceleyip değerlendirelim.

Her ne kadar insanı peşine düşmeye davet eden mutluluk ve kaçıp kurtulmaya zorlayan mutsuzluk çok değişik biçim ve kılıklara bürünürse de* bütün bunların maddi temeli yine de bedensel zevk veya acıdır. Bu temel çok sınırlıdır, yani sağlık, tokluk, yağmurdan soğuktan korunma, cinsel tatmin ya da bunların yokluğu. Dolayısıyla gerçek bedensel zevk bakımından insanın hayvandan farklı veya üstün bir yanı yoktur, şu farkla ki insanın gelişkin sinir sistemi her hazza duyarlığını artırır, ama aynı şeyi her türlü acı için de yapar. Fakat onda uyanan heyecanlar hayvanlardakinden ne kadar da güçlü ve ateşlidir! Onun duyguları ne kadar da kıyas kabul etmez derecede derin ve güçlü biçimde uyanır! Ama nihayetinde aynı neticeye varmak için: karnı tokluk, sırtı peklik, bedenen sağlığı sıhhati yerinde olmak, vb.

Bütün bu duygu ve heyecanların temel sebebi insanın tüm yapıp ettiklerinde böylesine güçlü bir tesire sahip olan halihazırda mevcut olmayan ve gelecek olan şeyler hakkındaki düşüncesidir. İnsan henüz mevcut olmayanı ve geleceği düşünmek suretiyle her şeyi görülmedik biçimde büyütmektedir, böylelikle ortaya ilk kez

* Ya da: Her ne kadar insan mutluluğu ve mutsuzluğunun büründüğü ve peşine düşmeye ya da kaçıp kurtulmaya zorlandığı biçimler çok değişik ise de...

gerçekten tasa, kaygı, korku ve umut dediğimiz şeyler çıkmaktadır. Fakat o zaman bunlar onun üzerinde mevcut zevk veya acıların gerçekliğinden daha ağır baskı ve tazyik yapabilir, ki hayvan için böyle bir şey söz konusu değildir. Hayvan düşünme gücünden, zevk ve ıstırapların yoğunlaştırıcısından yoksundur, bu yüzden insanın durumunda hafıza ve öngörü(şlülük) sayesinde olduğu üzere zevk ve hazlar üst üste katlanarak birikip toplanamaz; tam tersine hayvanların durumunda şimdiki anın acısı, bu acı sayısız kereler tekrar edecek veya daha önce etmiş olsa bile, her defasında ilk defaki gibi, şimdiki anın acısı olarak kalır, onun bu duyguları toplayıp biriktirecek gücü yoktur. Hayvanların gıpta edilecek sükûnetinin (tasasızlığının) ve durgunluğunun sebebi budur. Fakat insanda düşünme gücü ve onunla bağlantılı olan her şey sayesinde hayvanlarla müştereken sahip olduğu bu aynı zevk ve acı unsurlarından mutluluğa ve mutsuzluğa karşı bir duyarlık genişlemesi ortaya çıkar. Bu genişleme insanı gelip geçici, hatta kimi zaman ölümcül boyutlara ulaşabilen vecid anlarına ya da umutsuzluğun derinliklerine ve intihara sürükleyebilir.

Daha yakından ve dikkatle bakıp değerlendirecek olursak hadiselerin seyri aşağıdaki istikameti takip edebilir. İnsan, zevkini yükseltmek için aslında tatmini hayvanlarınkinden ancak biraz güç olan ihtiyaçlarını bilerek artırır; bütün bu lüksün, lezzetli yiyeceklerin, tütün, afyon ve alkollü içeceklerin, zarif ve gösterişli elbiselerin ve daha bunlar gibi insanın hayatı için zaruri olduğunu düşündüğü binlerce şeyin sebebi budur. Ve bütün bunların da ötesinde insandaki bu düşünme melekesinin

sonucu olarak bir başka ve bütünüyle insana özgü zevk, dolayısıyla aynı zamanda acı kaynağı daha vardır. Bu insana aşırı derecede sıkıntı, esasen bütün diğerlerinin verdiğinden neredeyse daha fazla sıkıntı veren bir kaynaktır. Sözünü ettiğim şan ve şöhret duygusu ve tutkusudur, daha açık bir söyleyişle, başka insanların kendisi hakkında besledikleri kanaatle ilgili düşündüğü şeydir. Bin bir türlü değişik ve çok kere tuhaf kılıklara bürünerek bu, neredeyse bedensel zevk veya acının ötesine geçen bütün çabalarının hedefi haline gelir. İnsanın hayvanlarla müştereken sahip olduğu haz kaynaklarından başka zihni-fikri hazlara da sahip olduğu doğrudur. Bunların masum oyunlar veya çene çalıp gevezelik etmekten en yüksek zihni-fikri başarılara kadar birçok derecesi vardır. Fakat insanda buna ıstırap tarafında karşılık gelen ağırlık olarak can sıkıntısı dediğimiz şey ortaya çıkar ki, bu hayvanın en azından doğal durumda bilmediği ve ancak evcilleştirilmeleri halinde en zeki olanlarının en küçük, en sönük emareleriyle hissettiği bir şeydir. Halbuki can sıkıntısı insanda en büyük belalardan, en doğrudan hissedilen cezalardan biridir. Hayattaki tek amaçları keselerini doldurmaktan ibaret olup kafalarının içini ölümüne boş bırakan bir sürü sefil yaratıkta görürüz bunu. Kendilerini götürüp azap içerisinde kıvrandıran can sıkıntısının kollarına teslim ettiklerinden bizzat bu servetleri onlar için bir cezaya dönüşmüştür. Çünkü ondan kurtulmak için her yöne saldırırlar, yerlerinde duramazlar, şuraya buraya, her yere seyahat ederler. Bir yere ulaşır ulaşmaz hemen oranın kendilerine sunacağı *oyun ve eğlenceleri* arayıp sormanın telaşına

düşerler, nasıl ki yoksul bir adam *akşam öğününü* nerede bulacağının tasası içerisinde koşturup durursa. Zira ihtiyaç ve can sıkıntısı hiç kuşku yok insan hayatının iki *temel kutbudur*.

Son olarak insanların durumunda cinsel tatmine (bir de) ayak direyici, bildiğinden şaşmayan bir seçme işi eklenir. Bu sadece insana özgüdür ve zaman zaman az ya da çok tutkulu bir aşka dönüştüğü olur. Böylelikle bu onun için daha büyük bir ıstırap ve daha küçük bir zevk kaynağı haline gelir. Hatırlanacağı üzere bu konuya baş eserimin ikinci cildinde uzun bir bölüm ayırmıştım.*

Bu arada şayanı dikkattir ki hayvanların yoksun olduğu düşünme gücü sayesinde insanın hayvanlarla birlikte sahip olduğu neşe ve kederlerin aynı dar temeli üzerine ne kadar yüksek ve ne kadar geniş bir mutluluk ve mutsuzluk tablosu yükselir! Ve bu onu öylesine şiddetli heyecanlara, öylesine güçlü duygu fırtınalarına ve hissiyat sarsıntılarına maruz bırakır ki bunların güçlü izleri yüzündeki kalıcı çizgilerden, derin kırışıklardan okunabilir. Ama yine de neticede o hayvanların, hem de karşılaştırılamayacak derecede daha az heyecan ve duygu sarfiyatıyla, daha az meşakkat ve acıyla ulaştıkları aynı şeylere ulaşmak için çabalayıp durmaktadır aslında. Fakat bütün bunların neticesinde insanda acı ve ıstırabın boyutları zevk ve hazzınkiyle kıyas kabul etmeyecek ölçüde artmaktadır ve şimdi *bilgisi*nin sınırları içine tüm kaçınılmazlığıyla ölümün *dahil olmasıyla* birlikte çok özel ve *muazzam* biçimde genişlemektedir. Buna karşılık, hayvanlar ölümden, gerçekte onun ne olduğunu bilmeksizin ve gerçekliği içinde onunla asla yüz yüze gelmeksi-

* (Bu dizinin birinci kitabının *Aşka ve Kadınlara Dair* ikinci bölümüne bakınız.)

zin içgüdüsel biçimde kaçmaktadır, tıpkı bu ihtimali sürekli aklının bir köşesinde tutan bir insanın yaptığı gibi. Ve nasıl ki hayvanların çok azı doğal bir ölümle ölürse çoğu, bu hayatta ancak türünü sürdürmeye yetecek kadar bir zaman bulur ve ardından, eğer daha önce olmamışsa, bir başka hayvanın avı olur. Halbuki türü içerisinde yalnız insan bu sözüm ona doğal ölümü, her ne kadar oldukça önemli istisnaları varsa da, bir kural haline getirmeyi başarmıştır. Fakat bütün bunlara rağmen hayvanlar, az evvel zikredilen sebepten ötürü, yine de üstün konumdadırlar. Ayrıca insan kendi gerçek doğal ömür uzunluğuna neredeyse hayvanlar kadar nadir ulaşır, çünkü gayri tabii yaşama tarzı, mücadeleleri ve tutkuları ve bütün bunlardan kaynaklanan insan soyunun yozlaşması, onun bu hedefe ulaşmasını nadiren sağlar.

Hayvanlar safi var oluştan (sadece yaşıyor olmaktan) bizden daha fazla tatmin olurlar; bitkiler bütünüyle tatmin olur, insan ise bönlük yahut bunluk derecesine göre.* Dolayısıyla hayvanların hayatı insanın hayatına göre daha az acı ve ıstırap, ama aynı zamanda daha az zevk ihtiva eder. Bunun en başta gelen sebebi onların bir taraftan bütün gaileleriyle birlikte *tasa ve kaygı*dan azade, ama diğer taraftan gerçek ***umut***tan da yoksun olmalarıdır. Dolayısıyla bize zevk ve neşelerimizin en çoğunu ve en iyisini veren şeyden, keyifli düşsel görüntüler geçidiyle birlikte mutlu bir geleceği akılda canlandırma gücünden onların payına hiçbir şey düşmemiştir. Biz bunu tasavvurlarla birlikte muhayyile dediğimiz şeye borçluyuz; dolayısıyla onlar bu anlamda umuttan yoksundur-

* Ya da: İnsan bön ve bun olduğu ölçüde safi varoluş onu tatmin eder.

lar. Bu her iki yoksunluğun da temelinde yatan şey, onların bilinçlerinin sezgisel olarak algıladıklarıyla, dolayısıyla içinde yaşadıkları anla sınırlı olmasıdır. Dolayısıyla onlarda ancak içinde yaşadıkları anın sezgisel algısında zaten mevcut olan nesnelerle ilgili olarak fevkalade dar aralıklı (kısa görüşlü) korku ve umuda tesadüf edilir; halbuki insan bilinci hayatın bütününü kucaklayan, hatta bunun ötesine bile taşan bir zihni-fikri ufka sahiptir. Fakat bunun bir sonucu olarak hayvanlar bizimle karşılaştırıldıklarında bir yönden, yani içinde bulundukları anın tasasız kaygısız tadını çıkarmaları bakımından gerçekten akıllı görünürler. Hayvan mevcut anın (algılarının ve dürtülerinin) somut halidir; bu şekilde hepsinin ortak huzuru olan kafa dinginliği çokluk huzursuz, tatminsiz, hoşnutsuz halimizle bizi utandırır, ki bu durum düşünce ve kaygılardan ileri gelir. Ve hatta az önce ele alıp tartıştığımız beklenti ve öngörüyle ilgili zevklerin bile bunun yanında sözü edilecek bir tarafı yoktur. Bir tatmini, bir arzunun doyuma ulaşmasını umut edip beklemek suretiyle bir insanın peşinen yaşadığı haz ondan elde edilecek gerçek haz ve mutluluğu alıp götürür. Çünkü biz bir şeyi ne kadar bekleyip dört gözle onun yolunu gözlersek gelip çattığında ondan elde edeceğimiz tatmin de o kadar azalır. Buna karşılık, hayvan böyle bir peşin zevkten yoksundur, ama (o anın) gerçek zevk(in)in (düşürülecek) darası da yoktur, dolayısıyla gerçek ve o an mevcut şeyin, bizzat bölünmemiş ve azalmamış şeyin tadını doyasıya çıkarır. Benzer şekilde kötü şeyler de hayvanın üzerine sadece kendi gerçek ağırlıklarıyla çullanırlar, halbuki bizim üzerimize çoğu kez korku ve ön-

görünün, η προσδοκια των κακων* on katına varan büyütmesiyle gelirler.

Evcil hayvanlardan elde ettiğimiz zevke böylesine katkıda bulunan da hayvanlara özgü bu *içinde yaşanılan an içerisinde tam bir kaybolmuşluk*tur. Onlar yaşanan anın kişileşmiş halidir ve bir dereceye kadar bize her tasasız kaygısız saatin kıymetini hissettirirler; halbuki düşüncelerimizle biz genellikle onu aldırış etmeksizin atlarız. Fakat hayvanların yukarıda sözünü ettiğimiz safi var oluşla bizden daha fazla tatmin olan bu kabiliyeti insan denen bu bencil ve kalpsiz yaratık tarafından kötüye kullanılır ve bu istismar çok kere öyle boyutlara ulaşır ki hayvanlara safi canlı nazarıyla bakar, bunun dışında onlarda hiçbir şey görmez. Sözgelimi dünyanın yarısını dolaşacak şekilde yaratılmış olan bir kuşu, ötüp şakıyarak ölümü arzuladığı küçük bir kafese kapatır; çünkü

l'uccello nella gabbia
*Canta non di piacre, ma di rabbia,***

ve fevkalade zeki bir hayvanın, insanın en hakiki ve en sadık dostu köpeğin boynuna tasma geçirip zincir vurur. Ben böyle bir köpeğe karşı her zaman en derin dostluk hisleri beslemişimdir, efendisine karşı ise sadece yakıcı öfke ve kızgınlık. Birkaç yıl önce *Times*'da verilen bir haberi doğrusu biraz da içim ferahlayarak okumuştum. Kapısının önünde tasmayla zincire vurulmuş, iri yarı bir köpek besleyen bir İngiliz lordunun bir gün bahçede yürürken köpeğine bakmak aklına gelmiş, yanına gidip hayvanın başını okşamış. Bunun üzerine köpek bir atılışta lor-

* (Kötülüğün korkusu.)

** (Bir kafesteki kuşun ruh halidir hastalık. Zevkten değil, fakat sadece hiddetten öter o.)

dun kolunu parçalamış: *Hayvan gayet haklıydı, sanki* bununla şunu söyler gibiydi: "Sen benim efendim değilsin, benim şu kısa hayatımı cehenneme çeviren şeytanımsın." Dileyelim, köpekleri zincire vuran bütün insanların akıbeti olsun bu.

* * *

Daha önceki düşüncelerimiz doğrultusunda genişleyen bilgi gücünün insanın hayatını hayvanınkinden daha kederli hale getirdiği sonucuna varmamız gerekiyorsa, bunu evrensel bir kanuna dönüştürebiliriz ve böylelikle çok daha geniş bir görüş elde edebiliriz.

Bilgi kendi başına her zaman ıstırapsızdır. Istırap sadece *irade*yi ilgilendirir ve iradenin dizginlenmesi, engellenmesi ya da istediğinin yaptırılmamasına dayanır; yine de fazladan bu dizginlemeye bilginin eşlik etmesi gerekir. Nitekim nasıl ki ışık ancak onu yansıtacak nesneler var olduğunda mekânı aydınlatırsa; nasıl ki bir ses perdesi bir tınlama yahut seselime gereksinim duyar ve ses genellikle katı cisimler üzerinde parçalanan titreşen hava dalgaları sayesinde belli bir mesafeden işitilebilir ve bu yüzden etkisi yalçın dağ zirvelerinde çarpıcı biçimde zayıf ise ve nasıl ki bir açık alanda söylenen şarkı çok az bir tesir meydana getirirse; tıpkı bunun gibi, acı olarak hissedilmesi için *irade*nin dizginlenmesine, her ne kadar kendisi her türlü acıya yabancı ise de, bilginin eşlik etmesi gerekir.

Dolayısıyla bedensel acının ön koşulu zaten sinirler ve onların beyinle bağlantılarıdır; nitekim beyne giden sinirler kopmuş veya kesilmişse ya da anestezi yoluyla beynin kendisi gücünü kaybetmişse bir uzvun incinmesi veya yaralanması hissedilmez. Aynı sebepten dolayı ölüm anındaki bir kimsenin bilinç kaybolur kaybolmaz

daha sonra meydana gelen bütün çırpınmaların, can çekişmelerin acısını hissetmeyeceğine hükmedebiliriz. Doğal olarak buradan *ruhsal* ıstırabın ön koşulunun bilgi olduğu sonucu çıkar; ve bilgi arttığı ölçüde ıstırabın da arttığı yukarıdaki düşüncelerden, keza *Die Welt als Wille und Vorstellung*, c. I, § 56'daki açıklamalardan kolaylıkla anlaşılabilir. Dolayısıyla bütün bu ilişkiyi teşbih ve mecaz diliyle, iradenin tel yahut gergin ip, iradenin isteğinin yaptırılmaması yahut dizginlenmesinin titreşim, bilginin ses yansıtıcısı ve ıstırap yahut acının da ses perdesi olduğunu söyleyerek anlatabiliriz.

Buna göre, her ne kadar irade çoğu kez her ikisinde de dizginlense yahut engellense de, acıyı hissedemeyen sadece inorganik dünya ve ayrıca bitkiler âlemidir. Buna karşılık her hayvan hatta tek hücreli bir organizma bile acıyı hisseder, çünkü ne kadar kusurlu olursa olsun bilgi hayvan varoluşunun gerçek ayırt edici özelliğidir. Bilgi hayvanlar âlemi düzeyine yükseldiğinde acıya duyarlılık da yükselmektedir. Bu yüzden en aşağı hayvanların durumunda fevkalade küçüktür; nitekim sözgelimi bedenlerinin geri kısmı incecik bir iplikle tutacak şekilde neredeyse bütünüyle koptuğunda bile böcekler yemeyi sürdürürler. Ne var ki, kavramların ve düşüncenin yokluğu nedeniyle en yüksek hayvanlarda bile acının insanın çektiğiyle karşılaştırılacak bir tarafı yoktur. Hatta sadece akıl melekemiz ve onun yansıtıcılığı ya da düşünce gücü sayesinde iradeyi inkâr etme imkânı da mevcut olduğunda acıya duyarlılık en yüksek noktasına ulaşabilir. Çünkü bu imkân olmaksızın böyle bir duyarlılık hiçbir amacı, maksadı olmayan bir zalimlik olurdu.

* * *

Gençliğimizin başlarında hayatımızın geleceğini düşünürken perde açılmazdan evvel bir tiyatronun önünde oturan ve büyük bir mutluluk, heyecan ve istekle başlayacak oyunu bekleyen çocuklara benzeriz. Perde açıldığında olacakları bilmemek bir bahtiyarlıktır. Eğer olacak olanları önceden görebilseydik, o çocuklar bize zaman zaman masum mahpuslar gibi görünebilirdi – doğru, ölüme değil, ama hayata mahkûm edilmiş ve hâlâ bu mahkûmiyetlerinin ne anlama geldiğinin farkında olmayan mahkûmlar. Böyleyken yine de her insan ihtiyarlık yaşlarına ulaşmayı ister, yani bir hayat durumuna ki, "Bugün kötü, yarın daha da kötü olacak ve hepsinin en kötüsü gelip çatıncaya kadar böyle devam edecek"den başka söylenecek söz yoktur hakkında.

* * *

Yeryüzündeki toplam sefalet ve ıstırabı, hasılı üzerine güneşin doğduğu, yolunu açarak aydınlattığı her türden acıyı elimizden geldiği kadar zihnimizde canlandırmaya çalışırsak, keşke güneş yeryüzünde ancak aydaki kadar hayat emaresi vücuda getirebilseydi, daha fazlası mümkün olmasaydı ve dünya yüzeyi tıpkı ay yüzeyi gibi kristalimsi bir durumda kalsaydı, böylesi çok daha iyi olurdu demekten başkası gelmez elimizden.

Keza hayatımızı hiçliğin mutlu sükûneti içinde, boş yere bu sükûneti bozan bir olay olarak da görebiliriz. Her hâlükârda her şey bizim tahammül edebileceğimiz kadar yolunda gitse bile, ne kadar uzun yaşarsak o ka-

dar açık biçimde farkına varırız ki genel olarak *hayat a disappointment, nay, a cheat*tir;* bir başka söyleyişle, büyük bir şaşırtmaca, hatta bir dolap ve düzenin özelliklerini taşır. Gençliklerinde arkadaş olup da hayat, yollarını ayırdığı için bir daha görüşemeyen iki insan yaşlılıklarında tekrar karşılaşınca, eski zamanların hatırlanmasıyla birlikte, hissettikleri ilk *şey hayatın bütünüyle ilgili tam bir düş kırıklığı*dır. Gençliklerinin umut vadeden şafağı altında o eski zamanlarda hayat önlerinde beklentilerle öylesine dolu görünmüştü ki! – onlara çok şey vaat etmiş, ama bunların çok azı gerçekleşmişti. Tekrar karşılaştıklarında bu duygu o kadar belirgin biçimde baskın ve hissedilirdir ki bunu sözcüklerle dile getirme lüzumu bile duymazlar, fakat her ikisi de bunu içten içe varsayarlar ve ne konuşacaklarsa bu temel üzerine konuşurlar.

Her kim ki *iki veya üç nesil yaşar*, kendisini panayır boyunca ne kadar hokkabaz varsa hepsinin gösterisini seyreden izleyici gibi hisseder ve eğer (diğer seyirciler çıkarken) sihirbaz kulübesinde oturup kalırsa, bunların iki veya üç kez tekrar edildiklerini görür. Sihirbaz hileleri sadece bir defalığına görülmek için hazırlandığından yanıltma ve tuhaflığın kaybolmasıyla birlikte hiçbir etkileyici tarafları kalmaz.

Şu iç içe geçmiş planları, birinin bıraktığını hiç fasılasız devralıp destekleyen tedbir ve düzenlemeleri, sınırsız uzayda dünyaları aydınlatmaktan başka işi olmayan sayısız ışık saçan sabit yıldızları düşünmüş olsaydık çıl-

* (Bir hayal kırıklığı, hatta, bir dolap.)

gına dönerdik, sefalet ve perişanlığın tablosu da bundan farksızdır ve en şanslı durumda, her halükârda aşina olduğumuz örneklerden yola çıkarak değerlendirdiğimizde, can sıkıntısından başka bir şey doğurmaz.

Hiç kimsenin öyle uzun boylu *gıpta edilecek* tarafı yoktur; fakat çokları var ki bu ölçüde *acınmaya* layıktır.

Hayat yerine getirilmesi gereken bir vazifedir; bu anlamda *defunctus est** güzel bir ifadedir.

Şu çocuk dünyaya getirme işi şimdi olduğu gibi bir zorunluluk veya bedensel zevkin eşlik ettiği bir şey değil de tamamen düşünüp taşınarak akılla yapılan bir iş olsaydı acaba insan soyu gerçekten varlığını sürdürmek ister miydi? Bir insan gelecek nesle onu hayat yükünden kurtaracak kadar şefkat ve merhamet beslemez miydi? Ya da böyle bir yükü onun üzerine yükleme sorumluluğunu soğukkanlılıkla üstlenmeyi istemeyecek kadar ona yakınlık duymaz mıydı?

Dünya bir *cehennem*den farksızdır ve *onun* içinde bir taraftan insanlar, diğer taraftan iblisler azap ve işkence gören ruhlardır.

Gerçeği söylemekten başka bir derdim olmadığı için, zannederim bana felsefemin rahat ve huzur vermekten *uzak*, soğuk, neşesiz bir şey olduğu söylenecektir, oysa insanlar Tanrı'nın her şeyi tam olması gerektiği gibi yarattığını duymak istiyorlar. Siz kiliselerinize gidin ve biz filozofları rahat bırakın! Ve ne olursa olsun onlardan öğretilerini kendi kalıbınıza göre kesip biçmelerini istemeyin. Bu, sahtekârlar ve filozof taslakları tarafından yapı-

* (Bu kişi görevini yaptı.)

lıyor zaten, ne istiyorsanız istediğiniz türden öğretileri onlara sipariş edin.*

Brahma dünyayı bir tür ilk günah neticesinde vücuda getirir, fakat kendisi bunu tazmin ve telafi etmek için onun içinde kalır, ta ki kendisini ondan kurtarıncaya (kurtuluşu gerçekleştirinceye) kadar. Bu iyi bir fikir! *Budacılık*ta dünya pişmanlıkla elde edilmiş mutlu bir *Nirvana* durumunun billur berraklığı içinde izah edilemeyen bir rahatsız edilme neticesinde (çok uzun bir sükûnet döneminden sonra) ve dolayısıyla nihayetinde manevi anlamda anlaşılması gereken bir tür mukadderlik ya da önüne geçilmezlikle vücut bulur; her ne kadar bunun fizikte, güneşin teşekkül ettiği ilk (asli) kozmik toz bulutundan izah edilemeyen doğuşta tam benzer ve birebir örtüşen tablosunu buluyorsak da. Dolayısıyla ahlaki bozulmalar ve yozlaşmalar neticesinde zaman geçtikçe, mevcut elim durumuna gelinceye kadar fiziksel olarak gittikçe daha da kötüye gider. Harikulade bir fikir! *Grekler*e göre dünya ve Tanrılar esrarına nüfuz edilemeyen bir zorunluluğun eseriydi; bir müddet bizi tatmin ettiği kadarıyla bu da oldukça makul bir açıklamaydı. Keza *Ormuzd* (Ahura Mazda) *Ahriman*'la (Angra Mainyu, Yokedici Ruh)** çatışma içerisindedir. Bu da pek akıl dışı görünmemektedir. Fakat *Yehova* denen bir Tanrı'nın bu ıstırap ve sefalet dünyasını *animi causa**** ve *gaiete de*

* Üniversite profesörleri iyimserlik vazetmeye mecburdurlar, bu iyimserlikleriyle onları mahcup edip utandırmak uygun olduğu kadar kolay bir iştir de.

** (Tafsilat için bkz.: G. T. Bettany, *Dünya Dinleri Ansiklopedisi*, s. 416 vd., Say Yayınları, 2006.)

*** ("Öyle istediği için.")

*coeur** yaratması ve ardından kendisini παντα καλὰ λίαν** ile takdir ederek (her şeyden) elini çekmesi, işte bu katlanılmaz bir şeydir. Ve dolayısıyla bu açıdan bakıldığında Yahudilerin dininin uygar dünyanın inanç ilkeleri içerisinde en aşağı yeri işgal ettiğini görürüz, ki mutlak anlamda ne bir ölümsüzlük öğretisine sahip olan, ne de bunun en küçük bir izine tesadüf edilebilen tek din olması da bununla bütünüyle uyum içindedir. (Bkz. *Parerga und Paralipomena*, c. I, s. 139 vd.)

Leibniz'in kanıtlaması, yani mümkün bütün dünyalar içerisinde bunun en iyisi olduğu iddiası doğru olmuş olsaydı bile bizim yine de bir *Théodicée*'miz*** olmazdı. Çünkü Yaratıcı sadece dünyayı yaratmamış, fakat aynı zamanda imkânın kendisini de yaratmıştır; dolayısıyla bunu daha iyi bir dünyaya imkân verecek şekilde düzenlemesi gerekirdi.

Fakat dünyayı her şeyi bilen, iyiliği her şeyi kuşatmış, ayrıca her şeye kadir bir Varlığın başarılı eseri olduğu yolunda izah etme tarzı, bir taraftan dünyayı dolduran ıstırap ve sefalet, diğer taraftan bu dünyada var olan en kusursuz şeyin, yani insanın bile aşikâr illetlerle malul ve o kusursuzluğun bozuk, gülünç bir taklidi olması nedeniyle inanmayı imkânsız kılacak derecede çelişkilidir. Bütün bunlar böyle bir inançla bağdaştırılması mümkün olmayan şeylerdir. Buna karşılık, eğer dünyayı kendi su-

* ("Tam bir keyfilikle.")

** ("Her şey çok iyi oldu." (*Tekvin*, I: 31).)

*** (Fr. Théodicée, Gr. *Theos*, Tanrı; *dike*, adalet; kötülüğün mevcudiyeti karşısında Tanrı'nın iyilik ve adaletini savunan öğretiler bütünü.)

çumuzun, kendi günahımızın bir eseri ve dolayısıyla hiç olmamış olsaydı daha iyi olacak bir şey olarak görürsek, bizzat bu sözü edilen durumlar ileri sürdüğümüz izah tarzıyla uyuşacak ve onun bir kanıtı olarak kullanılabilecektir. İlk varsayıma göre insan soyu Yaratıcıya karşı acı bir suçlama haline gelip dokunaklı alayın malzemesini teşkil ederken, ikinci izah tarzına göre bunlar kendi gerçek tabiatımızın ve irademizin bir mahkûmiyeti, bizim kibrimizi kırmak için tasarlanmış bir suçlama olarak görünür. Çünkü bunlar sefih ataların soylu olarak bizim dünyaya zaten günahla yüklü olarak geldiğimiz ve ancak bu günahı tazmin etmek için sürekli çırpınıp çabalamamız gerektiğinden ötürü hayatımızın böylesine sefil ve akıbetimizin de ölüm olduğu görüşüne götürür. Hiçbir şey şu genel hakikatten daha kesin değildir ki *dünyanın her yerindeki büyük ıstırabı ve sefaleti* doğuran şey *dünyanın* büyük *günahı*dır. Ve benim burada sözünü ettiğim maddi anlamda tecrübi bağ değil, metafizik ilişkidir.* Bu görüşe göre beni Eski Ahit ile barıştırıp uzlaştıran sadece İnsanın Düşüşü hikâyesidir. Doğrusu benim gözümde bu, her ne kadar alegorik bir kılıfa büründürülmüşse de, kitaptaki tek metafizik hakikattir. Zannımca var oluşumuza hiçbir şey yanlış bir adımın sonucundan, cezasını ödeyip durduğumuz günahkâr şehvetin neticesinden daha yakın bir benzerlik taşımaz. Düşünen okura bu konu üzerine, halk arasında yaygın bir üne sahip, ama fevkalade derin ve esaslı bir risale-

* Ya da: Benim burada sözünü ettiğim tecrübe alanında yer alan iki şey arasındaki maddi ilişki değil, metafizik ilişkidir.

yi, Claudius'un* Hıristiyanlığın özünde kötümser ruhunu gözler önüne seren ve *Der Wandsbecker Bote*'nin dördüncü bölümünde "*Verflucht sei der Ackerum deinetwillen*" başlığıyla yayınlanmış olan bir inceemesini önermekten kendimi alamıyorum.

Eğer elinizde sizi hayat boyunca yedecek (size kılavuzluk edecek) ve hiç yoldan sapmaksızın hayatı her zaman doğru ışık içinde görmenizi sağlayacak güvenilir bir pusula olsun istiyorsanız kendinizi bu dünyayı bir mahkümiyet ve infaz yeri, dolayısıyla bir ceza sömürgesi olarak, deyiş yerindeyse, nitekim en eski filozofla tarafından da kullanıldığı üzere (İskenderiyeli Clemens, *Stromata*, kit. III, bl. 3, s. 399'a göre) bir εργαστηριον** (er-

* (Matthias Claudius (1740–1815) genellikle *Asmus* müstearıyla yazan ve *Der Mond ist aufgegangen* adlı şiiriyle ünlenmişolan şair. Halk arasında ilgiyle takip edilen *Der Wandsbecker Bote*'nin editörlüğünü yaptı ve Klopstock, Herder ve Lessing dergiye katkıda bulunan diğer yazarlardı. Sözü edilen risale *Der Wandsbecker Bote*'nin dördüncü sayısında yayınlanmıştır.)

** ("Hapishane." Yukarıda sözü edilen yerde Clemens şunları aktarır: "*Sic enim dicit hic Pythagoreus: 'Testantur autem veteres quoque theologi et vates, ad luenda supplicia animam conjunctam esse corpori, et in eo tanquam in monumento esse sepultam.'* – "Pythagoras şöyle söyler: 'Eski teologlar ve görücüler (veya bardlar) ruhun belli cezaları çekmek için bedenle birleştirildiğine ve deyiş yerindeyse bu mezara gömüldüğüne dikkat çekerler (veya tanıklık ederler).'" "*Plato autem in Cratylo, Orpheo tributt eum sermonem, quo anima puniri in corpore dicitur: 'Nempe corpus hoc animae sema,' monumentum, 'quidam esse tradunt: quasi ipsa praesenti in tempore sit sepulta; atque etiam quia anima per corpus sema ineì,' significat, 'quaecunque significare potest: iedoch ma jure vocari. Videatur mihi praeterea Orpheus nomen hoc otid potissimum imposuisse, quod anima in corpore hoc delictorum luat ../.*

gastaerion) olarak görmeye alıştırmaktan daha uygun bir şey yoktur. Hıristiyan Kilise Babaları arasında Origenes bunu övgüye değer bir cesaretle böyle açıklamıştır (bkz. Augustinus, *De civitate dei.*, kit. XI. bl. 23.)* Bu dünya görüşü aynı zamanda teorik ve nesnel doğrulamasını sadece benim felsefemde değil, fakat bütün çağların bilgeliğinde, Brahman dininde, Budacılıkta, Empedokles ve Pythagoras'ta** da bulur. Cicero da eski bilgeler tarafından ve Sırlara intisap (bağlanma) töreni sırasında *nos ob aliqua scelera suscepta in vita superiore, poenarum luendarum causa notos esse*nin*** öğretildiğini zikreder. (*Fragmenta de philosophia*, c. XII, s. 316, *ed. Bip.*) Vanini –ki çağdaşları yakmayı çürütmekten daha

... poenas.'" – "Ve Platon Kratylos'da Orpheus'a bu bedende ruhun ceza çektiği ögretisini atfeder. Onun söylediği şudur: 'Kimileri şimdiki hayatta onun içine gömüldüğü için bedenin ruhun mezarı olduğunu söylerler. Ve ruh dile getirmek istediği her ne ise onu bu bedenle dile getirdiği (semainei) için ona yerinde olarak mezar (sema) denir. Bilhassa Orpheusçular ona bu ismi vermiş görünürler, çünkü onlar (böylelikle) ruhun kusurlarının (kötü işlerinin) cezasını çektiğini düşünürler.'")

* (Augustinus burada Origenes'e diğerleriyle birlikte şu kayda değer itirazı da yöneltir: Eğer ileri sürüldüğü gibi olmuş olsaydı, affa daha yakın günahkâr ruhların daha latif ve daha zarif (göksel) bedenlere, buna karşılık daha ağır, daha vahim günahlara sahip olanların daha kaba, daha aşağılık bedenlere eşlik etmesi gerekirdi. Oysa en uç noktaya varıldığında bunun tam tersi olduğu görülür. Ayrıca bkz., Origenes, περὶ αρχῶν (*De Principiis, İlk İlkeler Üzerine*).)

** (Bkz. Eduard Zeller, *Grek Felsefesi Tarihi*, § 3. *Grek Felsefesinin Doğuşu* başlıklı bölüm, Say Yayınları, 2008.)

*** (Önceki hayatta (bir başka varoluş durumunda) yapılmış olan belirli hatalar yüzünden ceza çekmek üzere doğduğumuz.)

kolay bulmuşlardı– bunun en güçlü ifadesini şunları söyleyerek verir: *Tot tantisque homo repletus miseriis, ut si Christianae religioni non repugnaret, dicere auderem: si daemones dantur, ipsi, in hominum corpora transmigrantes, sceleris poenas luunt.** (*De admirandis naturae arcanis*, Dial. L., s. 353.)

Fakat doğru bir şekilde anlaşıldığında gerçek Hıristiyanlıkta bile varoluşumuz bir suçun, bir yanlış adımın neticesi olarak görülür. Bu alışkanlığı kazandığımızda hayattan beklentilerimizi bu duruma uygun hale getirir, dolayısıyla onun sıkıntılarını, meşakkatlerini, eziyetlerini, ıstıraplarını, kaygılarını, endişelerini, küçük büyük acı ve mutsuzluklarını beklenmedik ve olağandışı bir şey olarak görmeyiz. Tam tersine bunları o zaman tam da olması gerektiği gibi olan şeyler olarak görürüz, burada herkesin varoluşu için cezalandırıldığını ve hatta herkesin kendine özgü bir tarzda cezalandırıldığını biliriz.**

Çünkü bir ceza infaz yerinin, bir hapishanenin kötülüklerinden birisi aynı zamanda bizim orada karşılaştığımız toplumdur. Bunun nasıl bir şey olduğu, benim kendisini uzun uzadıya anlatmama lüzum kalmaksızın, da-

* (İnsanın başına birbiri ardına öylesine büyük felaketler gelir ki, eğer Hıristiyan dinine aykırı olmamış olsaydı, daimonlar (iblisler) varsa bunların insan kılığına sokulmuş varlıklar olduklarını ve günahlarının cezasını çektiklerini söylemeyi göze alırdım.)

** *Herhangi bir insanı değerlendirmenin* doğru ölçütü, onun gerçekte hiç var olmaması gereken, fakat hayatının tazmin ve tarziyesini pek çok farklı türden ıstırap biçimiyle ve ölümle ödeyen bir varlık olduğunu hatırdan çıkarmamaktır. Böyle bir varlıktan ne umabiliriz? Doğuşumuzun tazminini önce hayatla sonra ölümle öderiz. Bu aynı zamanda *ilk günahla* mecazi bir şekilde ve istiareli olarak anlatılır.

ha iyi bir topluma layık olan herhangi biri tarafından kolayca anlaşılacaktır. Eğer o, iyi bir ruha, soylu bir yaradılışa sahipse, yahut seçkin bir kimseyse bu dünyada kendisini zaman zaman suçluların hapishanesine kapatılmış, adi suçlularla birlikte kadırgaların mutfağında çalışmaya mahkûm edilmiş soylu bir mahkûm gibi hissedebilir; ve bu yüzden böyle kimseler de onun gibi kendilerini tecrit etmeye çalışacaklardır.

Ne var ki genel olarak ifade etmek gerekirse yukarıda sözünü ettiğimiz hayat görüşü, dünyayı açıklama tarzı görünürdeki bu eksik ve kusurları, yani çoğu insanın gerek ahlaken gerek aklen sefil ve aşağılık tabiatını –ki damgası tam karşılık gelecek şekilde yüzlerine vurulmuştur– şaşırmaksızın ve kesinlikle öfkeye kapılmaksızın görmemizi sağlayacaktır. Zira hiçbir zaman nerede olduğumuzu hatırdan çıkarmamalıyız ve dolayısıyla herkese öncelikle sadece günahkârlığının neticesi olarak bu dünyaya gelmiş ve hayatı kendisine doğumunun günahının bir tarziyesi, bir kefareti olarak verilmiş bir varlık nazarıyla bakmalıyız. Hıristiyanlığın insanın günahkâr tabiatından söz ederken kastettiği tam da budur. Bu yüzden bizim bu dünyada hemcinslerimiz olarak karşılaştığımız varlıkların temeli başka bir yerde değil, burada aranmalıdır. Ayrıca dünyanın bu sözünü ettiğimiz yapısının doğal sonucu olarak onların neredeyse tamamı az veya çok bir ıstırap ve tatminsizlik durumu içerisindedirler ki bu onları daha hoş ve cana yakın hale getirme amacını gütmez. Son olarak şu da bir gerçektir ki neredeyse karşılaşılan bütün durumlarda onlar sadece iradelerinin hizmetine yetecek kadar akla sahiptirler. Dolayı-

sıyla bu dünyadaki toplumla ilgili taleplerimizi buna göre ayarlamamız gerekir. Her kim bu bakış açısını sürekli göz önünde bulundurursa toplumsal dürtüyü tehlikeli ve zararlı bir eğilim olarak adlandırabilir.

* * *

(Böylesine kendimizden emin biçimde hayatın arzu edilmeye değer olduğunu ya da bizim şükranımızı hak ettiğini dile getirmezden evvel bir kez daha serinkanlılıkla, herhangi bir şekilde mümkün olan ve bir insanın hayatında tadıp tadabileceği zevklerin toplamıyla herhangi bir şekilde mümkün olan ve hayatında önüne çıkabilecek acı ve ıstırapların toplamını karşılaştıralım. Terazinin ağır basan kefesini bulmanın zor olacağını zannetmiyorum. Bununla beraber uzun vadede dünyada iyiliğin mi yoksa kötülüğün mü daha çok olduğunu tartışmak lüzumsuzdur; çünkü kötülüğün salt varoluşu meseleyi kendi başına tayin eder, çünkü kötülüğün onunla birlikte veya onun ardı sıra var olan iyilikle asla kökü kazınamaz ve dolayısıyla asla dengelenemez.

*Mille piaceri non vagliono un tormento.**

Mutluluk ve neşe içinde yaşayan binlerce insan tek bir kişinin ıstırabını ve ölüm acısını dindirmez; ve tıpkı bunun gibi hali hazır mutluluğum daha önceki ıstıraplarımı da dindirmez. Dolayısıyla dünyada kötülük şimdikinden yüz kat daha az olmuş olsaydı bile kötülüğün sa-

* (Zevklerin binlercesi bir acıyı telafi etmez.)

fi varoluşu, her ne kadar her zaman ancak şu veya bu ölçüde dolaylı da olsa, değişik şekillerde dile getirilebilecek bir hakikatin, yani dünyanın varlığına sevinmememiz bilakis üzülmemiz gerektiği, yokluğunun varlığına birçok bakımdan tercih edileceği, onun aslında hiç var olmaması gereken bir şey olduğu ve benzerinin tespiti için yeterli gelirdi.

İmdi durumumuz hiç olmasa daha iyi olacak bir şey diye özetlenebileceğinden bizi kuşatan her şey bunun izlerini taşır –nasıl ki cehennemdeki her şey kükürt kokusunu taşırsa– çünkü her şey her zaman kusurlu ve aldatıcıdır, uygun olan her şeyin içine uygun olmayan bir şey karışmıştır, her zevk her zaman ancak yarım zevktir, her tatmin kendi rahatsızlığını, her rahatlama yeni endişeleri ve sıkıntıları davet eder, günlük ve anlık ihtiyaçlarımız için bulduğumuz çare ya da vasıta bizi her an yüzüstü bırakır ve hizmetini esirger bizden.)*

* * *

Doğrusu dünyanın ve dolayısıyla insanın da gerçekte hiç olmaması gereken bir şey olduğu kanaati bizi birbirimize karşı tahammüle sevk etmeyi amaçlar; çünkü böylesine berbat ve müşkül (açmaz) bir durumda bulunan varlıklardan ne bekleyebiliriz ki? Aslında bu noktadan bakıldığında derhal nazarımıza çarpar ki gerçekte bir kimseyle diğeri arasında uygun hitap tarzı *Sir, Monsieur* ve benzeri yerine *Leidensgefährte, socii malorum, compagnon de misères, my fellow-sufferer*** olmalıdır.

* (Bu bölüm *Die Welt als Wille und Vorstellung*'dan eklenmiştir.)

** (Almanca, Latince, Fransızca, İngilizce: *Istırapdaş(ım).*)

Belki bu tuhaf görünebilir, ama gerçeklerle uyumludur, karşımızdaki insanı en doğru ışığa yerleştirir ve bize bu en zaruri şeyi, tahammülü, sabrı, hoşgörüyü ve komşumuzu sevmeyi hatırlatır, ki bu herkesin ihtiyaç duyduğu ve bu yüzden her birimizin bir diğerine borçlu olduğu bir şeydir.

Bu dünyadaki ve özellikle insan dünyasındaki şeylerin ayırt edici özelliği, çoğu kez söylendiği gibi, tam olarak *kusurluluk* değil, fakat daha çok her şeyde, ahlaki, manevi, akli veya maddi olan şeylerde *çarpıklık* ya da bozulmuşluktur.

Zaman zaman birçok kusur karşısında dilenen özür yani, "*insan için bunun tabii olduğu*" hiçbir surette uygun bir ifade değildir, uygun karşılık şu olmalıdır: "Tam da kötü olduğu için bu *doğal*dır; ve tam da *doğal* olduğu için kötüdür." Bunu dosdoğru anlamak için ilk günah öğretisinin anlamına nüfuz etmemiz gerekir.

Bir insanı yargılarken onun temelinin hiç olmaması gereken bir şey, ilk günah olarak anlaşılmış ve bu yüzden ölüme yazgılanmış, günahkâr, ters, bozuk ve saçma bir şey olduğu fikrini ya da bakış açısını her zaman göz önünde bulundurmalıyız. Bu esaslı biçimde kötü tabiat gerçekte hiç kimsenin alıcı gözüyle bakılmaya, yakından incelenmeye dayanamamasıyla doğrulanır. Böyle bir varlıktan ne bekleyebiliriz? Dolayısıyla eğer bu gerçekten yola çıkarsak onu daha müsamahakâr biçimde yargılarız; içinde uyur vaziyette bekleşen kötülük tohumları canlanıp başını kaldırdığında şaşırmayız ve bu ister onun aklının ister başka bir şeyin sonucu olsun, her şe-

ye rağmen onda tesadüf edilmiş olan bir iyi noktayı daha doğru değerlendiririz.

İkinci olarak onun konumunu da göz önünde bulundurmalıyız ve aklımızdan çıkarmamalıyız ki hayat esas itibariyle bir yokluk, sıkıntı, zaruret ve çoğu kez sefalet durumudur, herkes hayatı için savaşmalı ve mücadele etmelidir ve bundan dolayı herkes her zaman hoş bir çehre takınamaz. Buna karşılık, eğer insan bütün iyimser dinlerin ve felsefelerin onu yapmak istedikleri şey, yani bir Tanrı'nın eseri veya hatta bedenleşmesi, daha doğrusu her anlamda olması gereken ve olması gerektiği gibi olan bir varlık olmuş olsaydı, kaçınılmaz olarak ilk bakışta elde edilen intiba, her insanla daha yakın aşinalığın ve devamlı ilişkinin doğurduğu tesir şimdi elde edilenden kim bilir ne kadar farklı olurdu!

*Pardon's the word to all!** Her insan budalalığını, zafiyetini ve kusurunu şunu aklımızdan çıkarmayarak hoşgörüyle değerlendirmeliyiz: Önümüzde bulduğumuz kendi budalalıklarımızdan, zaaflarımızdan ve kusurlarımızdan başkası değildir; çünkü bunlar bizim de mensup olduğumuz insanlığın zaaflarıdır. Dolayısıyla biz kendimizde insanlığın bütün kusurlarını ve zaaflarını taşıyoruz ve bundan ötürü eğer şimdi kızıp öfkeleniyorsak bunun tek sebebi bu belirli anda bunların bizde görünmemesidir. Dolayısıyla şimdi onlar su yüzünde değildir, içimizde derinlerde uyuklamaktadırlar, ama ilk fırsatta başlarını kaldırıp kendilerini göstereceklerdir, nasıl ki biz

* [Yaklaşık olarak: "Herkesi affet!" W. Shakespeare, *Cymbeline*, Perde V, Sahne 5.]

şimdi onları başkalarında görüyorsak... Her ne kadar bir zaaf ya da kusur birinde, bir diğeri başkasında belirgin ise ve bütün bu kötü niteliklerin toplamı hiç kuşkusuz bir insanda bir diğerinden çok daha büyükse de. Çünkü kişilerdeki farklılık sayılamayacak kadar büyüktür.

YAŞAMA İRADESİNİN TASDİKİ VE İNKÂRI*

Belli bir dereceye kadar *a priori* görülebilir, *vulgo* (ispata lüzum kalmayacak derecede) kendiliğinden aşikârdır ki, dünyada olup biten şeyleri şimdi meydana getiren ne ise, aynı zamanda bunu yapmamaya ve dolayısıyla atalet (sükunet) halinde kalmaya da muktedirdir. Bir diğer söyleyişle mevcut διαστολη (*diastole*)nin** aynı zamanda bir συστολη (*sistole*)si*** de olmalıdır. Eğer ilki yaşama iradesinin tezahürüyse ikincisi de yaşa-ma-ma iradesinin tezahürü olacaktır. Esas itibariyle bu Veda öğretisinin *magnum Sakhepat*'ı**** ile (*Oupnekhat*, c. I, s. 163), Budacıların Nirvanası ile ve keza Yeni-Platoncuların επεκεινα'sı***** ile aynı olacaktır.

Kimi budalaca itirazların aksine, yaşama iradesinin inkârının ya da yadsınmasının hiçbir surette bir cevherin yok edilmesini değil, fakat sadece istememe edimini ileri sürdüğüne dikkat çekmek isterim; bu zamana ka-

* *Parerga und Paralipomena*, Bd. II, Kap. XIV: *Nachträge zur Lehre von der Bejahung und Verneinung des Willens zum Leben.*

** (Gr. Genişleme.)

*** (Gr. Büzülme.)

**** ("Büyük ve derin uyku"; kavramın Sanskritçesi ve anlamı için bkz. G. T. Bettany, *Dünya Dinleri Ansiklopedisi*, Say Yayınları, İstanbul, 2006.)

***** ("Mavera, görülen âlemin ötesi.")

dar *istemiş* olan bundan böyle *istememekte*dir. Bu varlığı, bu özü, *irade*yi sadece *isteme* edimi içinde ve onun aracılığıyla kendinde şey (*Ding an sich*) olarak biliyoruz, bu edimden vazgeçtikten sonra onun ne olduğunu ya da ne yaptığını söyleyemeyecek veya anlayamayacak durumdayız. Ve dolayısıyla istemenin tezahürü olan *bizler* için bu inkâr, bu yadsıma bir hiçliğe geçiştir.

Yaşama iradesinin olumlanması ve yadsınması safi bir *Velle et Nolle*'dir.* Bu iki edimin öznesi bir ve aynıdır ve dolayısıyla bu hüviyetiyle ne birinci edimle ne de diğeriyle yok edilir. *Velle*'si kendisini bu sezgisel kavrayış dünyasında gösterir, ki bizzat bu sebepten ötürü kendinde şeyin tezahürüdür. Buna karşılık, *nolle*'nin hiçbir tezahürünü bilmiyoruz, bunun tek istisnası onun belirişiyle ve aslında zaten *velle*'nin tezahürüne ait olan kişide görünen tezahürüdür. Ve kişi var olduğu sürece *nolle*'nin her zaman *velle* ile çatışma halinde olduğunu görürüz. Eğer kişinin varlığı sona erdiyse ve *nolle* onda muzaffer olduysa bu *nolle*'nin saf bir ilanı olmuştur. (Papalığın (bir bakıma Grek ve Roma'daki *déification*'un devamı olan) kutsallaştırma(uygulama)sının anlamı budur.) Bunun hakkında ancak şu kadarını söyleyebiliriz ki onunki *velle*'nin tezahürü olamaz; fakat onun ortaya çıkıp çıkmadığını, yani akıl için ikinci bir hayatı sürdürüp sürdürmediğini bilmiyoruz. Aklı sadece iradenin olumlanmasında onun bir uzvu olarak bildiğimiz için böyle bir olumlamanın önüne geçilmesinden sonra neden aklı doğurması gerektiğini anlamıyoruz; ve onun öznesi hakkında herhangi bir yargıda bulunamayız, çünkü bu-

* (İsteme ve istememe.)

nu ancak ters edim içerisinde, onun görüngü dünyasının kendinde şeyi olarak, müspet biçimde biliyorduk.

* * *

Greklerin ahlakı ile Hindularınki arasında çarpıcı bir zıtlık vardır. İlki (her ne kadar Platon bir istisna ise de) kendisine amaç olarak mutlu bir hayat, *vita beata* sürmeyi seçer. Buna karşılık ikincisi, *Samkhya Karika*'nın daha ilk cümlesinde doğrudan anlatıldığı üzere, genel olarak hayattan serbest kalmayı ve kurtuluşu seçer.

Eğer Floransa'daki galeride, kabartmaları bir düğünün ilk tekliften Hymen'in* meşalesinin yolunu aydınlattığı gerdek odasına kadar bütün bir törenler dizisini gösteren eski güzel taş sanduka ile onun hemen yanı başındaki üzerinde haçıyla birlikte bir yas işareti olarak siyah kumaşla kaplanmış *Hıristiyan* tabutunu düşünürsek buna benzer ve daha belirgin ve canlı bir zıtlığı elde edeceğiz. Bu zıtlık fevkalade anlamlıdır. Her ikisi de ölüm karşısında teselli bulmanın yollarını aramaktadır, fakat bunu birbirine zıt tarzlarda yapmaktadırlar ve her ikisi de doğrudur. Biri yaşama iradesinin olumlanmasını dile getirmektedir, böylelikle hayat, her ne kadar biçimler süratle değişebilirse de, bütün bir zaman güvence altına alınmaktadır. Diğeri ıstırap ve ölüm simgeleriyle yaşama iradesinin yadsınmasını ve ölümle birlikte şeytanın hüküm sürdüğü bir dünyadan kurtuluşu ifade etmektedir; *donec voluntas fiat noluntas.***

* [Gr. Bekâret zarı. Bir meşale ve duvak taşıyan gençle temsil edilen Evlilik Tanrısı (Vesalius, 1550).]

** [İsteme istememe oluncaya kadar.]

Greko-Roman paganizminin ruhuyla Hıristiyanlığınki arasında tam da yaşama iradesinin olumlanmasıyla yadsınmasının zıtlığı vardır. Ve yaşama iradesinin bu olumlanmasıyla yadsınması arasındaki soru bakımından Hıristiyanlık son tahlilde haklıdır.

* * *

Avrupa'daki bütün ahlak felsefeleri karşısında benim ahlak felsefemin durumu, bu meselenin kilise tarafından anlaşılması bakımından, Eski Ahit'in Yeni Ahit karşısındaki durumu gibidir. Eski Ahit insanı yasanın* boyunduruğu altına sokar, ki bu onu neticede kurtuluşa götürmez. Buna karşılık, Yeni Ahit yasanın yeterli olmadığını ilan eder, hatta onu reddeder (sözgelimi krş., *Romalılara Mektup* VII, *Galatyalılara Mektup* II ve III). Tam tersine Yeni Ahit imanla, komşuyu sevmekle, mahviyetkârlıkla (kişinin nefsini tamamen inkâr etmesiyle, tam bir özveri ve fedakarlıkla) ulaşılan gökler âlemini vazeder; bu şerden ve dünyadan kurtuluşa giden yoldur. Protestanların ve akılcıların bütün yanlış anlama ve neticede yaptıkları bütün çarpıtmalara rağmen çileci ruh gayet belirgin bir şekilde aslında Yeni Ahit'in ruhudur. Fakat bu tam da yaşama iradesinin yadsınmasıdır; ve bu Eski Ahit'ten Yeni Ahit'e, yasanın tahakkümünden imanın egemenliğine, insanın yapıp ettikleriyle yargılanmasından aracı vasıtasıyla kurtuluşa, günah ve ölüm ülke-

* (quia *lex* (*torah*, νομος, *nomos*) per Moysen data est, *gratia* et *veritas* (χαρις και ἡ ἀλήθεια, *kharis kai he aletheia*) per Jesum Christum facta est (*Yuh.* I, 17).)

sinden Mesih'te ebedi hayata bu geçiş, *sensu proprio,** salt ahlaki erdemlerden yaşama iradesinin yadsınmasına geçiş anlamına gelir. Benimkine gelinceye kadar bütün ahlak felsefesi sistemleri mutlak (yani amacı olduğu kadar temeli de ortadan kaldıran) ahlak yasaları ve bütün ahlaki buyruk ve yasaklamalarıyla –ki biçimlerinin ve meseleyi ele alışlarının farklı olduğu gösterilebilirse de düşünsel planda bunlara buyurucu Yehova gizlice dahil edilmektedir– birlikte Eski Ahit'in ruhunu muhafaza ettiler. Buna karşılık, benim ortaya koyduğum ahlak felsefesinin temeli, amacı ve hedefi vardır; öncelikle adaletin ve sevgiyle şefkatin (ayrım gözetmeksizin bütün insanları sevmenin) metafizik temelini teorik olarak gösterir ve ardından eksiksiz biçimde icra edilmeleri, icapları mükemmelen yerine getirilmeleri halinde bunların sonunda götürmesi gereken hedefi işaret eder. Aynı zamanda dünyanın iğrenç tabiatını dürüstçe ve içtenlikle kabul eder ve buradan kurtuluş yolu olarak yaşama iradesinin yadsınmasını gösterir. Dolayısıyla özü Yeni Ahit'in ruhuna uygundur, halbuki bütün diğerleri Eski Ahit'in ruhuna bağlı kalır ve teorik bakımdan Yahudilikle (saf despotik teizm) aynı şeydir. Bu anlamda benim öğretim yegâne gerçek Hıristiyan felsefe olarak adlandırılabilir, her ne kadar bu, satıhta kalıp meselenin kökünе inmeyenlere çelişkili görünebilirse de.

* * *

Her kim ki biraz daha derin düşünme kabiliyetine sahiptir insan arzularının daha ferdi eğilimleri bakımından

* [Gerçek anlamında anlaşıldığında.]

tesadüfen birbirlerinin yolunu kestikleri ve bir taraftan kötülüğe diğer taraftan art niyete yol açtıkları *noktada* günahkâr olmaya başlamalarının mümkün olmadığını çok geçmeden fark edecektir. Tam tersine, eğer böyle ise, köken olarak ve gerçek öz ya da tabiatlarına göre zaten kötü ve günahkâr olmaları gerektiğini ve dolayısıyla bizzat bütün yaşama iradesinin iğrenç bir şey olduğunu anlayacaktır. Aslında dünyanın içinde yüzdüğü sefalet ve dehşetlerin, gaddarlık ve işkencelerin tamamı, yaşama iradesinin kendisini belli koşullar içerisinde nesnelleştirdiği tüm karakterlerin zorunlu sonucudur. Bu koşullar zorunluluğun kırılmaz zinciri üzerinde cereyan eder ve karakterleri saiklerle donatır. Bu yüzden korkular ve sefalet, yaşama iradesinin olumlanmasına yorumdan ibarettir. (Krş. *Theologia Germanica*, s. 93). Bizzat varoluşumuzun, hayatımızın bir suçu, günahı ima etmesi ölümle doğrulanır.

* * *

Soylu bir yaradılış hemen kolaycacık talihinden şikâyet etmez; tam tersine Hamlet'in Horatio'yu övmek için söyledikleri onun için de geçerli olacaktır:

for thou hast been
As one, in suffering all, that suffers nothing*

Bu şu şekilde anlaşılabilir: Kendi tabiatını başkalarında tanıyan, böylelikle onların kaderini paylaşan bunun

* "Çünkü sen her şeyi çektin, ama hiçbirini göstermedin." W. Shakespeare, *Hamlet*, III. Perde, II. Sahne, s. 122, Çev.: Bülent Bozkurt, Remzi Kitabevi. (Ed. n.)

gibi bir adam neredeyse değişmez bir şekilde etrafında zorluk bakımından kendisininkini bile gölgede bırakan talihler görür ve dolayısıyla içinden kendi talihinden şikâyet eden bir sesin yükselmesine izin vermez. Buna karşılık, bütün gerçekliği kendisiyle sınırlandıran ve başkalarını maskeler ve hayaletlerden ibaret gören soysuz, alçak bir bencil onların kaderlerine katılmayacak, duygudaşlığının ve ilgisinin tümünü kendisine ayıracaktır; bunun sonuçları o zaman büyük hassasiyetler ve sık şikâyetler olacaktır.

Sık sık değinip gösterdiğim gibi adalet ve sevgiyle dolu merhamet ilk önce işte bu kişinin kendisini başkasının gelip geçici varlığında tanımasından kaynaklanır, ki sonunda kişiyi iradesinden vazgeçmeye götürür. Çünkü bu iradenin kendisini gösterdiği fenomenler o kadar belirli bir şekilde bir ıstırap hali içerisindedirler ki her kim onların tümünü içine alacak şekilde genişletirse irade bundan böyle varlığını sürdüremeyecektir; nasıl ki bir piyango çekilişinde bütün biletleri alan birisi kaçınılmaz olarak büyük kayba maruz kalacaksa... İradenin onaylanması ben-bilincini, kişinin kendi ferdiyetiyle sınırlanmasını ve şans ya da talih sayesinde hayatta elverişli bir gelişim çizgisinin mümkünlüğüne güvenmesini gerekli kılar.

* * *

Eğer dünyayı kavrayışımızda kendinde şeyden, yaşama iradesinden yola çıkarsak onun en iç çekirdeğinin ve en büyük yoğunluk merkezinin üreme işi olduğunu görürüz. Bu, kendisini en başta gelen şey, ayrılış noktası

olarak gösterir; bu dünya yumurtasının *punctum saliens*'idir* ve temel mesele budur. Buna karşılık, eğer tecrübe dünyasından, gelip geçici şeylerin dünyasından, dolayısıyla tasavvur olarak dünyadan yola çıkarsak ne büyük bir tezatla karşılaşırız! Burada bu iş kendisini ikinci derecede önemli, gayet ferdi ve özel bir şey olarak, aslında önemi olmayan ve görmezlikten gelinen, gizlenmiş ve üzeri örtülmüş bir mesele olarak, çok kere gülmenin malzemesini sunan paradoksal bir kuraldışılık olarak gösterir. Bununla beraber öyle olur ki bizde, burada şeytanın oyununu gizlemek istediği fikri bile uyanabilir, çünkü cinsel ilişki onun tedavüldeki parası, dünya da onun krallığıdır. Zira müşahede edilmemiş midir *illico post coitum cachinnus auditur Diaboli*?**

Latifeyi bir tarafa bırakırsak, bunun nedeni cinsel arzunun, özellikle belirli bir kadında takılıp kalmayla yoğunlaşıp ateşli bir karasevdaya dönüşmesi durumunda, bu soylu dünyanın ne kadar düzeni, tezgâhı varsa tümünün özünü esasını oluşturmasıdır; çünkü ifade edilemeyecek derecede sınırsız vaatlerde bulunur, fakat bunları sözü edilmeye değmez derecede az yerine getirir.

Üremede kadının payı belirli bir anlamda erkeğinkinden daha masumdur, çünkü erkek dünyaya gelecek varlığa ilk günah ve dolayısıyla her türlü kötülük ve belanın kaynağı olan *irade*yi vermekte, halbuki kadın kurtuluşun yolunu açan *bilgi*yi kazandırmaktadır. Üreme işi dünyanın düğümüdür, çünkü o ilan eder: "Yaşama iradesi

* (Ceninde kalbin (teşekkülünün) ilk izi.)

** (Cinsel ilişkiden hemen sonra şeytanın kahkahaları işitilir.)

kendisini bir kez daha olumladı". Bu anlamda Brahmanların çağları aşıp gelen şu ifadesi haykırır: "Heyhat, heyhat, *linga*'m *yoni*'de!"* Buna karşılık gebe kalma ve gebelik şunu söyler: "İradeye bir kez daha bilginin ışığı verilmekte"; ki onunla bir kez daha çıkış yolunu bulabilir ve dolayısıyla bir kez daha kurtuluş imkânı belirmiştir.

İşte buradan hareketle şu kayda değer olgu izaha kavuşur, birleşme işi sırasında her kadın eğer şaşırıp kalmamışsa utançtan ölmeye hazır olduğu halde gebeliğini en ufak bir utanma belirtisi göstermeksizin hatta bir tür gururla herkesin önünde taşır. Çünkü nasıl ki başka her yerde yanıltması imkânsız kesin işaret, işaret edilen şeyin karşılığı olarak kabul edilirse, burada da olup bitmiş cinsel birleşmenin diğer her işareti kadını en yüksek derecede utandırır ve mahcup eder; bir tek gebeliktir ki bu kuralın dışındadır. Bu şimdiye dek söylenmişlere uygun olarak gebeliğin belli bir anlamda cinsel birleşmeyle doğmuş (kayıt altına alınmış) olan suçun ya da borcun bir tazmini beklentisini gerekli kılması hatta her halükârda bu imkânı sunması bakımından izah edilebilir. Ve dolayısıyla bu konunun bütün utanç ve alçalmasını taşırken gebelik onunla bu kadar yakından ilintili olmasına karşın saf ve masum kalmakta, hatta belirli bir ölçüde kutsallaşmaktadır.

Cinsel birleşme esas itibariyle erkeğin işi, gebelik bütünüyle kadının işidir. Çocuk babadan iradeyi, yani kişiliği; anadan aklı ya da zekâyı alır. Bu sonuncusu kurtarıcı, ilki bağlayıcı, esir edici ilkedir. Zamanda yaşama ira-

* linga: erkek cinsel organı; Yoni: Kadın cinsel organı... (Ed. n.)

desinin sürekli mevcudiyetinin işareti, akıl sayesinde aydınlanmada gerçekleşen bütün ilerlemeye rağmen, cinsel ilişkidir. Bu iradeye bir kez daha sunulan ve ona kurtuluş imkânını açık tutan bilginin ve esasen yüksek açıklık seviyesindeki ışığının işareti yaşama iradesinin insan olarak bir daha dünyaya gelmesidir.* Bunun işareti bu yüzden ortalıkta dürüstçe, serbestçe hatta biraz da kurumluca dolaşan gebeliktir, halbuki cinsel ilişki tıpkı bir suçlu gibi kıyılara köşelere siner büzülür.

* * *

Stromata, kit. III, bl. II'de İskenderiyeli Clemens tarafından söylendiği üzere, bazı kilise babaları evlilik birlikteliklerine bile ancak çocuk dünyaya getirme, επι μονη παιδοπολια** şartıyla izin verileceğini vazetmişlerdir. (İlgili bölümler toplu halde P. E. Lind, *De coelibatu Christianorum*, bl. I'de bulunmaktadır.) *Stromata*, kit. III, bl. III'de İskenderiyeli Clemens bu görüşü Pythagorasçılara izafe etmektedir.*** Ne var ki, böyle bir görüş, işin aslı araştırılacak olursa doğru değildir; çünkü eğer cinsel ilişki artık kendisi için istenilmezse yaşama iradesinin

* Ya da tersinden: Cinsel ilişki, akıl sayesinde aydınlanmada gerçekleşen bütün ilerlemeye rağmen, yaşama iradesinin zaman içerisinde varlığını sürdürdüğünün işaretidir. Yaşama iradesinin yeniden bedenlenmesi hem de en yüksek açıklık derecesinde bilginin ışığının, kurtuluş imkânının iradeye bir kez daha sunulmasıdır.

** (Sadece çocuk dünyaya getirmek için.)

*** (*Hac itaque ratione dicunt etiam Pythagoreos abstinere a rebus venereis. Mihi autem contra videntur uxores quidem ducere, ut liberos suscipiant, velle autem a venerea voluptate se continere post susceptos liberos. Proinde mystice uti fabis prohibent, ../.*

yadsınması zaten ortaya çıkmıştır ve o zaman amacına zaten erişildiği için insan soyunun sürdürülmesi lüzumsuz ve anlamsızdır. Ayrıca bir insanı orada yaşaması ve bunu hiçbir öznel tutkuya, şehvet ve bedensel arzuya sahip olmaksızın, sadece salt düşünüp taşınma ve soğukkanlı tasarlamayla yapması için dünyaya yerleştirmek, ahlaki bakımdan ziyadesiyle sorgulanmaya açık bir eylem olurdu. Haddizatında çok az kimse böyle bir şeyi üstlenir ve belki de bunun için safi cinsel içgüdüden kaynaklanan üreme karşısında bunun durumu ne ise, bir öfke anında ölümcül bir darbe neticesinde gerçekleşen cinayet karşısında da soğukkanlı ve tasarlanarak işlenen cinayetin aynı olduğu bile söylenebilirdi.

Gayrı tabii her türlü cinsel tatminin mahkûm edilmesi gerçekte tam tersi bir sebebe dayanır; çünkü bu sayede içgüdü doyurulup tatmin edilir ve böylelikle yaşama iradesi olumlanır, ama üreme bastırılmış olur, ki sadece o iradenin yadsınmasının imkânını açık tutar. Oğlancılığın ancak Hıristiyanlığın ortaya çıkmasıyla birlikte büyük

[... non quod sit legumen flatum excitens, et concoctu difficile, et somnia efficiat turbulenta; neque quod hominis capiti sit sireills ut vult ille versiculus: Idem est namque fabam atque caput corrodere patris; sed potius quod fabae, si comedantur, steriles efficiant mulieres. Theophrastus quidem certe in quinto libro De causis plantarum, fabarum siliquas, si ponantur ad radices arborum quae nuper sunt plantatae, refert plantas exsiccare. Quinetiam gallinae domesticae, quae eas assidue comedunt, efficiuntur steriles.

... Bu sebepten ötürü Pythagorasçıların kadınlardan uzak durduğu ileri sürülür. Fakat bana kalırsa tam tersine onlar sadece nesli sürdürmek için evlenirler, fakat çocukları dünyaya geldikten sonra cinsel arzularını dizginlemeyi arzu ederler...]

bir günah olarak kabul edilmesinin sebebi budur, ki sadece o, çilecilik eğilimine sahiptir.

* * *

Bir *manastır* (hayat düsturu olarak) yoksulluğu, iffeti, itaati (yani bir kimsenin kendi iradesini terk etmesini) benimsemiş ve birlikte yaşayarak bir ölçüde hayatın, varoluşun kendisini aydınlatmaya çalışan, ama bunu daha da ileri, keskin terk ediş ya da feragat durumuna kadar götüren kimselerin topluluğudur. Çünkü benzer görüşleri benimseyip aynı feragati gösterenlerin görüntüsü onların kararlılıklarını güçlendirir ve bu suretle teselli bulurlar. Belli sınırlar dahilinde bir arada yaşamanın dostluğu-yoldaşlığı insan doğasına uygundur ve birçok katı sınırlamalara-mahrumiyetlere rağmen masum bir rahatlamadır. Bu *manastırlar* hakkında aşırılıklardan arınmış anlayıştır. Ve kim söyleyebilir böyle bir topluluğun bir aptallar ve safdiller birlikteliği olduğunu? Benim ortaya koyduğum felsefe dışında her felsefe insanı bunu söylemeye mecbur eder.

Hakiki manastır hayatının iç ruhu ve anlamı genellikle çilecilik için de geçerli olduğu üzere bir insanın kendisini bizimkinden daha iyi bir hayata layık ve muktedir olarak tanıması ve bu kanaati bu dünyanın sunduklarını elinin tersiyle bir kenara iterek, onun bütün zevklerine zerrece kıymet vermeyerek ve şimdi, bir gün gelip çatacak ölüm saatini bir kurtuluş anı olarak karşılamak için, içi boş ayartıcılarından soyunmuş olan bu hayatın sonunu sükunet ve güven içinde bekleyerek güçlendirmesi

ve muhafaza etmesidir. *Sannyasin** tam olarak aynı eğilime ve anlama sahiptir, dolayısıyla Budacılardaki gibi onların da keşişleri vardır. Kuşkusuz hiçbir durumda uygulama teoriye manastır durumunda olduğu kadar uzak düşmez,** bunun tek sebebi temel fikrinin bu denli yüce ve ulvi olmasıdır; ve *abusus optimi pessimi.****

Hakiki bir keşiş saygıya fevkalade layık bir kimsedir, fakat çoğu durumda keşiş kukuletası bir maskeden ibarettir, maskeli balolardaki maskelerin arkasında ne kadar gerçek varsa onun arkasında da o kadar gerçek keşiş vardır.

***

Bir başkasının ferdi iradesine bütünüyle ve kayıtsız şartsız teslim olup boyun eğmeliyiz fikri kendi irademizi yadsımayı kolaylaştırmanın ruhsal bir aracıdır ve dolayısıyla hakikatin (teşbih ve istiareden örülü) uygun bir mecazi aracıdır.

***

* (Sk. *sannyasa*, hayattan, işten güçten elini eteğini çekme; *sannyasin*, *sannyasa*'yı tatbik eden kimse, münzevi. *Sannyasa ashrama*; dört *ashrama*'nın sonuncusu. Klasik Hindu dininde yaşamın dördüncü aşamasına ulaşmak amacıyla dünyayı yadsıyan çileci, ayrıca "Büyük Çileci" olarak adlandırılan, Tanrı Şiva'ya bağlı çileciler de bu adla anılırlar.)

** Ya da: Kuşkusuz uygulamayla teorinin birbiriyle örtüşmesi hiçbir durumda manastır durumunda olduğu kadar nadir değildir.

*** (En kötü(sü) iyinin istismarıdır. Tabir için Platon'un *Devlet*'inin VI. Kitabına, ayrıca Platon & Longinos: *Siyaset ve Retorik* (İz Yayıncılık, 2003) isimli kitabın girişine de bakılabilir.)

Trap keşişlerinin* sayısı doğal olarak oldukça küçüktür; fakat yine de insanlığın yarısı *gayri ihtiyari Trap* keşişlerinden oluşur; onların da paylarına düşen yoksulluk, itaat, her türlü zevkin, hatta en zorunlu rahatlama araçlarının yokluğu ve çok kere yokluk veya bir kusurun zorladığı ya da sebep olduğu iffet yani kadınlardan uzak durmadır. Farklılık sadece şurada kendisini gösterir: *Trap* keşişleri bu yolu bir usule bağlı olarak ve şartların iyileşmesine dair hiçbir umut beslemeksizin kendi özgür tercihleriyle tutarlar; halbuki diğer yol çilecilikle ilgili bölümlerde benim δευτερος πλους** ifadesiyle tarif ettiğim şeyin içerisine dahil edilmelidir. Bu yüzden tabiat bunu düzeninin temeli sayesinde vücuda getirmek için gerekli ihtimamı zaten göstermiştir, bilhassa eğer doğrudan ondan kaynaklanan kötülüklere, insanların savaşta ve barışta kavga, ihtilaf, çekişme ve kötü niyetlerinin meydana getirdiği başkalarını eklersek.

Fakat ebedi kurtuluş için bu iradi olmayan ıstırabın zorunluluğu aynı zamanda Kurtarıcının sözleriyle de ifade edilir (Matta 19: 24): ευκοπωτερον εστι, καμελον δια τρυπηματος ραφιδος διελθειν, η πλουσιον εις την βασιλειαν του θεου εισελθειν (*Facilius est, funem ancorarium per foramen acus transire, quam divitem regnum di-*

* (1098'de kurulmuş olan bir Katolik tarikatına (*Zisterzienser, Cistercian*) bağlı keşiş. Tarikat, ismini kurulduğu Dijon yakınlarında Burgundy'deki Citeaux'dan (L. Cistercium) alır. Üyelerinin çile, riyazet ve tam bir yoksulluk içinde çok sıkı kurallara bağlı olarak yaşamaları ve konuşma yasağına kesinlikle riayet etmeleri gerekir. Daha fazla bilgi için bkz. G. T. Bettany, *a.g.e.*, s. 891 vd.)

** (Bir sonraki en iyi yol.)

vinum ingredi.)* Bu yüzden ebedi kurtuluşları konusunda büyük azim sahibi olanlar, talih onları bundan mahrum ettiğinde ve zenginlik içinde doğduklarında yoksulluğu tercih etmişlerdir. Nitekim Buda Sakya Muni bir prens olarak doğmuştu, fakat o eline (hükümdar asasını değil) kendi tercihi ve iradesiyle dilenenlerin değneğini almıştır; Assisili Aziz Francesco daha henüz top koşturan bir delikanlıyken bütün ileri gelenlerin kızlarının bir arada oturduğu yerde kendisine sorulmuştu: "Söyle bakalım Francesco, bu güzellerden hangisini seçtin?" ve o cevap vermişti: "Çok daha güzel bir seçim yaptım ben!" "Hangisi?" "*La poverta*";** bunun üzerine kısa bir zaman sonra her şeyi terk etmiş ve elinde sadaka kâsesi diyar diyar dolaşmaya başlamıştı.

Her kim ki bu tür düşüncelerle kurtuluşumuz için sefalet ve ıstırabın ne kadar gerekli olduğunun farkına varırsa başkalarına mutluluklarından çok mutsuzlukları için gıpta etmemiz gerektiğini anlayacaktır.

Aynı sebepten ötürü talihe meydan okuyan yaradılış sağlamlığı, *ya da* metanetlilik de hayatın acı ve ıstıraplarına karşı güzel bir kalkandır ve bizim içinde bulunduğumuz ana tahammül etmemize yardımcı olur; fakat gerçek kurtuluşun yolunu tıkayabilir, çünkü kalbi katılaştırır. Gerçekten de üzeri taştan kabuk tutmuş ve hiçbir şey hissetmez hale gelmişse nasıl ıslah olabilir acıyla, ıstırapla bir kalp? Ayrıca bu metanetin, yani acıya gösterilen sabır ve cesaretin belli bir derecesi çok ender rastlanır bir

* (Devenin iğne deliğinden geçmesi, zengin adamın Tanrı'nın Melekutuna girmesinden daha kolaydır.)

** (Yoksulluk.)

şey değildir. Çoğu kez bu bir gösteriş olabilir ve bir *bonne mine au mauvais jeu** anlamına gelebilir; bununla beraber hakiki ve yapmacıktan uzak olduğunda çoğu durumda bir duygu eksikliğinden, bir enerji, keskinlik, duyarlık ve düş gücü yoksunluğundan kaynaklanır, ki bunların hepsi ıstırabın acısının derinden derine duyulabilmesi için gerekli olan şeylerdir. Almanların uyuşuk, miskin, serinkanlı ve kolay heyecanlanmayan mizacı bu tür bir metanet için bilhassa elverişlidir.

* * *

Haksız yahut kötü niyetli eylemler bunları işleyen insan için yaşama iradesini olumlamasının gücünün ve dolayısıyla onu gerçek kurtuluştan, yaşama iradesinin yadsınmasından ve neticede bu dünyadan kurtulmaktan uzaklaştıran mesafenin bir işaretidir. Bunlar aynı zamanda onun kurtuluşa erişmezden evvel tedrisatından geçmesi gereken uzun bilgi ve ıstırap okulunun da bir işaretidir. Bu tür eylemlere maruz kalan insan bakımından bunlar, kabul, maddi bakımdan kötüdür, fakat metafizik bakımdan bir iyilik ve aslında faydalı bir şeydir, çünkü bunlar onu gerçek kurtuluşa götürmeye katkıda bulunurlar.

* * *

Dünya Ruhu: Öyleyse senin bütün didinip durmalarının ve ıstıraplarının amacı budur; sen bunun için varsın, nasıl ki diğer bütün her şey bunun için varsa.

* (Felaket ve musibet karşısında bir gülümseme.)

İnsan: Fakat hayattan bana kalan nedir? Hayatım dolu olduğunda dert ve tasa; eğer boşsa can sıkıntısı. Bunca zahmet, meşakkat ve ıstırap karşılığında nasıl bana böylesine sefil bir ödül sunarsın?

Dünya Ruhu: Ama yine de bu ödül senin bütün sıkıntılarına uygundur ve tam da onun yetersizliği nedeniyle böyledir bu.

İnsan: Bu gerçekten benim anlama kabiliyetimin ötesinde.

Dünya Ruhu: Biliyorum. – (*kenarda*) Hayatın değerinin tam da onun istenilmeye değer olmadığını (onu istememeyi) öğretmesinde yattığını ona söylemeli miydim? Bu yüksek adanış için önce hayatın kendisinin onu hazırlaması gerekir.

***

Söylediğim gibi bir bütün olarak bakıldığında her bir *insan hayatı* bir tragedyanın niteliklerini sergiler ve biz kural olarak hayatın bir dizi düş kırıklığıyla dolu umuttan, boşa çıkmış emellerden, suya düşmüş tasarılardan, çok geç fark edilmiş yanlışlardan başka bir şey olmadığını ve şu kederli şiirin içinde barındırdığı hakikatin onun için de geçerli olduğunu anlarız:

> O zaman yaşlılık ve tecrübe el ele,
> Götürür onu ölüme ve anlatır ona,
> Böylesine acılı ve uzun bir arayıştan sonra
> Bütün hayatının yanılgılarla dolu olduğunu.

Bütün bunlar hayatın kendisini hiç olmasa daha iyi olacak bir şey, edineceğimiz bilgi sayesinde geri döne-

ceğimiz bir tür hata olarak gören benim dünya görüşümle tamamen örtüşür. Genelde insan, ὁ ανθρωπος var olduğu ve insan olarak kaldığı sürece zaten yanılgıdadır; dolayısıyla hayatını gözden geçirdiğinde her bir insanın, τις ανθρωπος'un da kendisini genellikle yanılgılar içerisinde görmesi bununla uyum içindedir. Onun bunu *genel hatları içinde* görmesi kurtuluşudur ve bunun için onu *münferit durum içinde*, yani kendi ferdi hayatında fark ederek başlaması gerekir. Çünkü *quidquid valet de genere, valet et de specie.* *

Hayat tamamen *keskin bir azarlama, acı bir paylama* olarak görülmelidir, tamamen farklı amaçlar için oluşturulmuş olan düşünce biçimlerimizle, her ne kadar böyle bir şeye nasıl olup da ihtiyaç duyabileceğimizi anlayamasak da bu ceza, bu paylama bize yönelmiştir. Dolayısıyla bu dünyayı terk etmiş olan dostlarımızı üzülerek, hayıflanarak değil, iç ferahlığıyla hatırlamalıyız ve unutmamalıyız ki onlar bir yolunu bulup bu paylamadan kurtulmuşlardır, yapacağımız tek şey bu azarlamanın arzu edilen neticeyi uyandırmış olmasını gönülden dilemektir. Aynı bakış açısıyla kendi ölümümüze de, genelde hep olduğu üzere, korkuyla ve ürpertiyle değil, arzu edilen mutlu bir hadise olarak bakmalı, yolunu gözetlemeliyiz onun.

Mutlu bir hayat imkânsızdır; insanın erişebileceği en iyi, en fazla şey bütün insanlığın hayrına olacak bir işte ve bir yolda ezici talihsizliklere, bunaltıcı güçlüklere karşı mücadele eden ve her ne kadar eline sadece önemsiz bir ödül ya da hiçbir şey geçmese de sonunda bun-

* (Cins için geçerli olan aynı zamanda tür için de geçerlidir.)

dan galip çıkan kimsenin yaşadığı gibi, *kahramanca bir hayat*tır. Çünkü sonunda Gozzi'nin* *Re corvo*'sundaki prens gibi taşa dönüşür, fakat soylu bir tavrı ve yüce gönüllü, âlicenap bir görünüşü vardır. Hatırası bir *kahraman*ın hatırası kadar uzun ömürlüdür ve tıpkı onunki gibi sevgiyle anılır; zahmet, meşakkat, akamet ve sıkıntının ve ömrü boyunca dünyadan gördüğü kadir bilmezliğin canlılığını kaybettirdiği *irade*si *Nirvana*'da yok olmuştur. (Bu anlamda Carlyle, *On Heroes and Hero-worship*'i yazdı, Londra, 1842.)

* * *

Yukarıdaki türden düşüncelerle ve çok yüksek bir bakış açısından baktığımızda insanlığın çektiği acı ve ıstıraplara meşru bir dayanak bulursak da bu, çoğu doğrudan insanların elinden veya onun araya girmesiyle, eziyet ve acıları hatırı sayılır boyutlarda olan hayvanları içine almaz. (Bkz. *Die Welt als Wille und Vorstellung*, c. II, bl. 28). Ve dolayısıyla binlerce farklı biçimi içerisinde, düşünce gücü sayesinde elde edilecek olan kurtuluş imkânına sahip olmaksızın, bu sıkıntıya ve eziyete uğramış iradenin amacıyla ilgili soru kendisini zorlar. Hayvanlar âleminde bu ıstırabın tek meşru dayanağı, fenomenler dünyasında onun dışında mutlak anlamda hiçbir şey varolmadığı ve o aç bir irade olduğu için, yaşama irade-

* (Gozzi, Carlo-Conte, (1720-1806) İtalyan deneme, oyun yazarı ve şair; Pietro Chiari ve Carlo Goldoni'nin getirdiği yeniliklere karşı geleneksel *commedia dell'arte*nin ateşli savunucusu. Oyunları İtalya'da oldugu kadar diğer Avrupa ülkelerinde de birçok tiyatro ve müzik eserine (Schiller, Busoni, Puccini vb.) ilham kaynağı olmuştur. Sözü edilen *Il re cervo* (Geyik Olan Kral) 1762'de sahnelenmiştir.)

sinin *kendi etini yiyip tüketmesi* gerektiğinde bulunacaktır. Her biri bir diğerinin hayatı pahasına yaşayan tezahürlerinin bu şekilde bir aşamadan bir başkasına geçmesinin sebebi budur. Ayrıca bu bahiste ıstıraba katlanma kabiliyetinin hayvanlarda insanlara göre çok daha az olduğunu gösteren (*Parerga*) §§ 153 ve 154'ü* tavsiye ederim. Bunun ötesinde eklenebilecek olanlar farazi hatta efsanevi mahiyette şeyler olacaktır ve bu yüzden okurun kendi fikir yürütmesine bırakılabilir.

* *Parerga und Paralipomena,* Bd. II, Kap. XII: *Nachträge zur Lehre vom Leiden der Welt.*

HAYATIN BOŞLUĞU ÖĞRETİSİ ÜZERİNE*

Bu boşluk anlatımını genel olarak şeylerin varoluş tarzında, her ikisinde de insanın sınırlı varoluşuyla karşılaştırıldığında, Zaman ve Mekânın sınırsız doğasında; yegâne gerçek varoluş tarzı olarak göz açıp kapayıncaya kadar geçip giden şimdide; her şeyin birbirine bağlılığında ve izafiliğinde; sürekli olarak Varlık olmaksızın Oluşta; tatmin edilmeksizin mütemadiyen arzulamada; hayatın tarihini oluşturan uzun savaşta zafer kazanılıncaya kadar çabaların sürekli olarak boşa çıkmasında bulur. *Zaman* ve onun içinde, onunla var olan bütün şeylerin *gelip geçiciliği* yaşama iradesine –ki kendinde şey olarak yok edilemez– bu çabanın *beyhudeliğ*inin gösterildiği biçimden ibarettir sadece. *Zaman* ki onunla her an elimizdeki her şey boş bir hiçliğe dönüşmektedir ve sahip olduğu bütün değeri kaybetmektedir.

* * *

Var olmuş olan artık *var* değildir; *hiç* var olmamış olan kadar vardır ancak. Fakat var olan her şey, bir sonraki anda çoktan var olmuş kabul edilir. Bu yüzdendir ki

* *Parerga und Paralipomena*, Bd. II, Kap. XI: *Nachträge zur Lehre von der Nichtigkeit des Daseyns.*

büyük öneme sahip, ama geçip gitmiş olan bir şey, ne kadar önemsiz olursa olsun, şu anda mevcut olan bir şeyden daha aşağıdır; çünkü sonuncusu bir *gerçeklik*tir ve bir şeyin hiçbir şey karşısında durumu ne ise onun durumu da ilki karşısında odur.

Bir insan binlerce yıllık yokluktan sonra büyük bir şaşkınlıkla birdenbire var olduğunun farkına varır, kısa bir an için tattığı varlıktan sonra, yine aynı uzunlukta bir yokluk durumuna geri döner. Kalbi buna dayanamaz ve ona bunun doğru olamayacağını fısıldar; en kaba, en eğitimsiz bir kafa bile meseleyi bir müddet düşündükten sonra zamanın idealliği hususunda ister istemez bir tür önseziye sahip olacaktır.*

Mekânla birlikte Zamanın bu idealliği her gerçek metafizik sistem için anahtardır, çünkü doğada bulunacak olandan tamamen farklı şeyler kümesi için alan açar. İşte Kant bunun için bu kadar büyüktür.

Hayatımızdaki her hadise için ancak bir anlığına *var* diyebiliriz; bu kısacık andan sonra artık onun için ebediyen *vardı* dememiz gerekir. Her akşam geçen bir gün ile biraz daha yoksullaşırız. Eğer varlığımızın en derin katmanlarında sonsuzluğun kaynağından pay aldığımızın ve onunla her zaman hayatı yenileyebileceğimizin gizlice farkında olmamış olsaydık, bu kısa zaman aralığının parmaklarımızın arasından kayıp gitmesini görmek belki de bizi çılgına çevirirdi.

Hiç kuşkusuz, yukarıda sözünü ettiğimiz şeyler üzerine düşünmek bizi anın tadını çıkarmanın ve bunu haya-

* (Yani: Zamanın doğasında ideal bir şeyin bulunduğu önsezisine sahip olmadan bu konuyu düşünemeyecektir.)

tın amacı yapmanın en büyük *bilgelik* olduğu inancını benimsemeye götürebilir; çünkü gerçek olan sadece şimdide mevcuttur, geri kalan her şey düşünce oyunundan ibarettir. Fakat böyle bir amaca (hayat tarzına) aynı zamanda en büyük *budalalık* da denebilir; çünkü kısa bir an sonra artık var olmayan ve tıpkı bir düş gibi tamamen kaybolmuş olan asla ciddi bir çabaya değmez.

***

Varoluşumuzu biteviye akıp giden, göz açıp kapayıncaya kadar kayboluveren şimdiden başka destekleyecek bir dayanak yoktur. Dolayısıyla esas itibariyle, her daim peşinde koşup durduğumuz dinginliği hiçbir zaman bulma ihtimaline sahip olmaksızın sürekli *devinim* biçimine bürünmesi gerekir hayatımızın: tıpkı bir tepeden aşağıya koşan adam gibi, eğer durmaya çalışırsa kaçınılmaz olarak düşecektir; ve ancak sürekli koşması halinde ayaklarının üzerinde durabilecektir. Yahut bir parmağın ucunda dengede duran çubuk ya da yörüngesinde hızla ilerlemezse güneşi tarafından yutulacak olan bir gezegen gibi. Devingenlik varoluşun temel ayırt edici özelliğidir.

Hangi türden olursa olsun atalet ya da istikrarın olmadığı, kalıcı olan herhangi bir şey ihtimalinin bulunmadığı, bilakis her şeyin dipsiz bir değişim ve devridaim girdabına bırakıldığı, herkesin pür telaş koşturup durduğu ve dengeyi (ipteki bir cambaz gibi) ancak sürekli ilerleme ve devinmeyle ayakta tuttuğu bunun gibi bir dünyada, mutluluğu tasavvur etmek bile imkânsızdır. Platon'un dediği gibi mutluluk *"sürekli oluşun ve asla var olmayışın"* yegâne varoluş biçimi olduğu bir yerde barına-

maz. Her şeyden evvel hiçbir insan mutlu değildir; bütün hayatı boyunca hayali bir mutluluk peşinde koşup durur, onu nadiren ele geçirir ve ele geçirse bile, geçirmesiyle birlikte bir yanılsamadan, bir düş kırıklığından başka bir şey kalmayacaktır geride; ve kural olarak sonunda bütün umutları suya düşecek ve limana bir enkaz halinde girecektir. O halde yalnızca her an değişip duran şimdiden ibaret olan ve şimdi sona eren bir hayatta mutluluk olmuş mutsuzluk olmuş hepsi birdir.

Bu arada gerek insanların gerekse hayvanların dünyasında bu fevkalade büyük, çeşitli ve dipsiz devinimin iki basit dürtü –biri açlık diğeri cinsellik dürtüsü, belki bunlara biraz can sıkıntısı da yardım edebilir– aracılığıyla ayakta tutulduğunu ve sürdürüldüğünü, bunların bu denli karmaşık bir mekanizmanın *primum mobile*'sini* biçimlendirecek, bu tuhaf varyete gösterisini sahnede tutacak güce sahip olduklarını görmek insanı şaşırtır.

Biraz daha yakından baktığımızda, daha başından inorganik maddenin varlığına nihayetinde onu tüketip bitiren kimyasal güçlerin sürekli olarak saldırdığını görürüz. Buna karşılık, organik varoluş ancak maddenin sürekli değişimiyle mümkün hale gelir ve eğer dışarıdan sürekli yardım almasa ya da tedarik görmese var olamaz. Dolayısıyla kendi başına organik hayat parmak ucunda bir çubuğu dengelemeye benzer; sürekli hareket halinde tutulmalıdır; bu yüzden o ardı arkası kesilmeyen bir ihtiyaç, mütemadiyen yinelenen bir yoksunluk ve sonsuz bir sıkıntıdır. Bununla beraber bilinç ancak bu organik hayat sayesinde mümkündür.

* (İlk hareket ettirici, ilk dürtü.)

Bu *sınırlı varoluş* alanıdır; ve onun karşıtı, ne dışarıdan herhangi bir saldırıya açık ne de yardıma-tedarike ihtiyaç duyan *sınırsız* bir varoluş olacaktır ve sonsuz bir sükûnet ve dinginlik içinde αει ὡσαύτως ον (*aei hosautos on*), ουτε γιγνομενον, ουτε απολλυμενον (*oute gignomenon, oute apollymenon*) değişimden, zamandan, bölünüp çoğalmadan ve farklılaşmadan uzak bir alan, ki Platon felsefesinin nirengi noktasını biçimlendiren bunun menfi bilgisidir. Yaşama iradesinin yadsınmasının yolunu açtığı böyle bir varoluş durumu olmalı.

***

Hayatımızın tabloları kaba mozaiklerle yapılan resimlere benzer, ki yakından bakıldığında hiçbir etkisi yoktur, güzelliklerinin anlaşılabilmesi için belli bir bakış mesafesi gereklidir. Dolayısıyla arzu ettiğimiz bir şeyi ele geçirmek için onun değersiz ve doyurucu olmaktan uzak olduğunun anlaşılması gerekir; her zaman daha iyi şeylerin beklentisiyle yaşıyorsak eğer, aynı zamanda çoğu kez geçmişte kalan şeyler için pişmanlık ve özlem de duyarız. Diğer taraftan içinde bulunduğumuz anı sadece gelip geçici, ömürsüz bir şey olarak görür ve ona sadece hedefimize ulaştıracak bir araç nazarıyla bakarız. Dolayısıyla çoğu insan, hayatının sonuna gelip de geriye dönüp baktığında bütün ömrü boyunca *ad interim* yaşadığını görecek ve dikkat etmeksizin ya da tadını çıkarmaksızın bakıp geçtiği bir şeyin hayatın ta kendisi olduğunu – bir başka söyleyişle, yaşamayı beklediği (ya da beklentisi içinde yaşadığı) şeyin bizzat kendisi olduğunu

görüp şaşıracaktır. Dolayısıyla insan hakkında genel olarak, umutla şaşkına dönmüş vaziyette ölümün kollarında dans ettiği söylenebilir.

Keza ne doymaz bir varlıktır insan! Ulaştığı her tatmin yeni bir arzunun tohumudur, dolayısıyla onun ebediyen doyurulamaz arzularının sonu yoktur.

İrade kendi başına ele alındığında dünyaların efendisidir de onun için; her şey ona ait olduğu için, hiçbir şeyin bir bölümüyle yetinmez, sonsuz da olsa tamamıdır onun istediği. Bu arada bu dünyanın efendisinin bir insan kılığına büründüğünde payına ne kadar küçük bir şey düştüğünü düşünecek olursak bu durum ister istemez acıma duygumuzu uyandıracaktır; genellikle sadece bedeni ayakta tutmaya yetecek kadar olanı. İnsan işte bunun için bu kadar mutsuzdur.

* * *

Entelektüel bakımdan iktidarsız ve her türlü biçimiyle kötü ve aşağılık olana saygısıyla dikkati çeken içinde yaşadığımız çağda – hadiseler o şekilde cereyan eder ki uydurma sözcük *Jetztzeit** ile her bakımdan uyum içindedir ve kakofonik olduğu kadar sahtedir de, sanki Şimdi κατ εξοχην** Şimdi imiş, daha önceki bütün Şimdiler sırf onun ortaya çıkması için var olmuş gibi – böyle bir dönemde hatta panteistler (tümtanrıcılar), hayat, onların ifade ettikleri biçimiyle, *Selbstzweck*, "kendinde amaçtır" deme cüretinde bile bulunurlar. Eğer bizim bu dün-

* (*Jetztzeit*: Hal i hazır, şimdi.)

** (Eşi olmayan, emsalsiz.)

yadaki hayatımız bir kendinde-amaç (dünyanın nihai amacı) olsaydı, bu zamana kadar belirlenmiş en anlamsız, en saçma amaç olurdu bu; hatta biz ya da başka herhangi biri onu tasavvur edebilmiş olsaydı bile.

Hayat kendisini öncelikle bir vazife, *de gagner sa vie*'nin (hayat kazanmanın) bir ödevi olarak sunar. Eğer bu yerine getirilirse, kazanılmış olan bir yüke dönüşür ve ikinci vazifeyi, can sıkıntısını uzaklaştırmak için bir şeyler yapma ödevini içerir, ki tıpkı bir av kuşu gibi her nerede güvenli hale getirilmiş (ihtiyaçlardan yakasını kurtarmış) bir hayat görse bu baş belası hemen başına çökmeye hazırdır onun.

Dolayısıyla ilk vazife (halledilmesi gereken ilk mesele) bir şey kazanmak, ikincisi bir şey kazanıldıktan sonra onu unutmaktır, aksi halde bir yük haline gelir.

Eğer insanlığı şöyle kuşbakışı gözlemeye çalışırsak, her yerde hayat ve varoluş için ardı arkası kesilmeyen bir savaşı ve güçlü bir mücadeleyi; bu savaşta zihinsel ve bedensel güçlerden azami derecede istifade edildiğini, bir an olsun bile aman vermeyen her türden tehditkâr tehlikelerle ve belalarla karşılaşıldığını görürüz.

Ve eğer bütün bunlar için, varoluş ve hayatın kendisi için ödenen bedeli (elde edilen ödülü, yani varoluş ve hayatın kendisini) düşünecek olursak, acıdan uzak hayat fasılalarına, haddizatında can sıkıntısının hemen ardından takip ettiği ve sırasında taze istek ve arzularla (dolayısıyla acı ve ıstırapla) çok çabuk yok ediliveren kısa anlara tanık olunacaktır.

*İhtiyaç ve yoksunluk*ların hemen arkasında *can sıkıntısı*yla karşılaşılacaktır; can sıkıntısı daha zeki hayvanla-

rın bile başının belasıdır. Çünkü kendi başına hayatın *gerçek ve hakiki bir değeri* yoktur, fakat ihtiyaçlar ve yanılsamalar aracılığıyla sadece *devinim halinde* tutulur. İhtiyaçlar ve yanılsamalar kaybolur kaybolmaz hayatın mutlak yavanlığının ve boşluğunun farkına varıveririz.

İnsan hayatı bir tür hata olmalı. Bu insanın tatmini güç ihtiyaçlardan mürekkep bir varlık olmasından yeteri kadar açık biçimde görülür; ayrıca bu ihtiyaçlar eğer tatmin edilirlerse, elde edeceği şeyin tümü bir acısızlık durumudur, ki eriştiğinde yapabileceği tek şey kendisini can sıkıntısının kollarına terk etmektir. Bu kendi başına hayatın bir değeri olmadığının en kesin delilidir, çünkü can sıkıntısı hayatın boşluğu hissinden başka bir şey değildir. Sözgelimi hayat, varlığımızın özünü oluşturan şeyi arzulama, eğer kendi başına müspet ve gerçek bir değere sahip olmuş olsaydı, can sıkıntısı dediğimiz şey var olamazdı; kendi başına hayat bize yeter, bizi tatmin eder ve başka bir şey istemezdik, ama böyle olmuyor. Hayatımız bir şeyin peşinde koşuyor olmadıkça neşeli bir şey olmuyor; alınacak mesafe ve üstesinden gelinecek manialar o zaman bizi tatmin edecek bir şey olarak hedefimizi temsil ediyor – ki erişildiğinde kaboluveren bir kuruntu, bir yanılsamadan başka bir değildir; ya da safi zihinsel bir ilgiyle kendimizi meşgul edip de, gerçekte tıpkı bir tiyatrodaki seyirciler gibi onu dışarıdan gözlemleyebilecek kadar dünyadan el etek çekmedikçe hayattan zevk duymuyoruz. Hatta bizatihi duyumsal-bedensel zevk bile sürekli bir mücadeleden başka bir şey değildir, ki hedefi ele geçirildiğinde derhal azalıp kaboluverir. Bu iki durumdan birine kendimizi

kaptırmadığımız, yani bir şey için mücadele halinde veya zihni bir meşguliyet içerisinde olmayıp da hayatın kendisinin üzerine kapaklandığımız zaman, hemen hayatın boşluğu ve değersizliği hissine kapılıveririz; ki biz buna can sıkıntısı diyoruz. Bayağı ve bildik olanın dışındaki şeye bu doğuştan gelen ve ortadan kaldırılamayan özlem (insan tabiatının bu tabii temayülü), olayların bu doğal ve böylesine bıktırıcı, bezdirici akışını fasılaya uğratmanın bizi ne kadar mutlu ettiğini gözler önüne serer. Hatta göz kamaştırıcı şatolarında zenginlerin tantanası ve şatafatı bile, aslında hayatın özünden, *mutsuzluk ve sefaletten* kurtulmanın beyhude bir çabasından başka bir şey değildir. Nihayetinde değerli taşlar, inciler, kuş tüyleri, erguvan kadifeler, bir yığın şamdan, dansçılar, maskeleri takıp çıkarmalar ve bunlara benzer bir sürü şey ne ifade eder ki? Bu zamana kadar hiçbir insan içinde yaşadığı anda kelimenin tam anlamında mükemmelen mutlu hissetmemiştir kendisini; eğer hissetmiş olsaydı bu onu sarhoş ederdi.

* * *

Kendisini insan organizmasının fevkalade girift ve karmaşık mekanizması içerisinde dışa vuran *yaşama iradesi*nin en kusursuz tezahürünün çaresiz toprağa karışıp sonunda bütün varlığını çözülmeye terk etmesi, söylediklerinde her zaman doğru ve samimi olan tabiatın, iradenin bütün çabalamalarının esasında beyhude olduğunu bildirmesinin naif tarzıdır. Eğer kendi başına herhangi bir değere, kayıt ve şartla sınırlı olmayan mutlak bir şeye sahip olmuş olsaydı, akıbeti yokluk olmaz-

dı. Goethe'nin güzel şarkısının temelinde yatan da bu aynı hissiyattır:

Hoch auf dem alten Thurme steht
*Des Helden edler Geist**

Ölümün gerekliliği öncelikle insanın gelip geçici bir fenomenden başka bir şey olmaması, bir başka söyleyişle kendinde-şey, dolayısıyla ὄντως ὄν (*ontos on*)** olmamasından çıkarılabilir. Eğer olsaydı böyle yok olup gitmezdi. Fakat bu türden fenomenlerin temelinde yer alan kendinde şeyin kendisini ancak bunlar sayesinde gösterebilmesi onun doğasının bir sonucudur.

Hayatımızın başlangıcı sonuna göre ne kadar da farklıdır! Başlangıç asılsız umutlarla, çılgınca arzularla, bedensel zevklerin sarhoşluklarıyla doludur, fakat kaçınılmaz son bütün uzuvların çözülüp dağılması ve cesetlerden yayılan fena kokulardır.

Bu ikisinin birbirinden ayrıldığı noktada, mutluluğumuz ve hayat coşkumuz söz konusu olduğu kadarıyla, yokuş yerini artık inişe bırakır;*** çocukluğun mutlu düşselliği, gençliğin coşkunluğu, orta yaşın sıkıntıları, yaşlılığın zayıflığı ve sık sık kapıyı çalan mutsuzluğu, son hastalığımızın ıstırapları ve nihayet ölümle boğuşma – bütün bunlar insana hayatın, sonuçları gitgide daha da aşikâr hale gelen bir hatadan başka bir şey olmadığını hissettirmez mi?

* (Eski kulenin yükseklerinde/Durur kahramanın soylu ruhu.)

** (Platon'un *Sofist*, *Parmenides* gibi diyaloglarında kullandığı kavram: *gerçek anlamda var olan.*)

*** (Yani: Doğumdan ölüme giden yol mutluluk ve yaşama coşkusu bakımından her zaman iniştir.)

En akıllıcası hayatı bir *desengaño*, bir yanılsama olarak görmek olacaktır; başımıza gelen her şey bunun böyle olduğunu yeteri kadar açık biçimde gösteriyor.

* * *

Hayatımız *mikroskobik* bir mahiyete sahiptir; Zaman ve Mekânın güçlü mercekleriyle gerilip uzatılarak hatırı sayılır ölçekte büyütülmüş küçücük, bölünmez bir noktadır.

Zaman anların birbirini takip edişiyle eşyanın ve kendimizin *mutlak manada boş varlığı*na bir gerçek görüntüsü kazandıran beynimizdeki bir aygıttır.*

Geçmişte ele geçen ve şöyle ya da böyle bir haz yahut mutluluk vaat eden fırsatları değerlendirememekten ötürü üzülüp pişman olmak bir insan için ne büyük budalalıktır! Şimdi onlardan geriye elimizde ne kalacaktı? Bir hatıranın gölgesi sadece. Aslında bu dünyada payımıza düşen her şey için de aynı şey geçerlidir. Dolayısıyla bizatihi *zamanın biçimi* hiç kuşku yok bize her türlü dünyevi coşku ve hazzın *beyhudeliğini* belletmenin çok iyi hesaplanmış bir yoludur.

Hayvanlarınki olsun bizimki olsun hayatımız, en azından zaman içerisinde değişmez ve kalıcı olan bir hayat değil, fakat sadece gelip geçici ve ancak sürekli dalgalanma ve değişim sayesinde devam eden *bir existentia fluxadan ibaret*tir, ki (sürekli deveran edip durduğu için) bir su değirmenine benzetilebilir.

Doğrudur, bedenin *biçimi* belli bir zaman ayakta kalır, fakat ancak maddenin sürekli olarak değişmesi ve

* Bir tertibin, bir tezgâhın unsuru olarak anlamak gerekir. (Çev. n.)

eski maddenin atılıp yenisinin alınıp hazmedilmesi şartıyla. Ve bütün canlı varlıkların en başta gelen işi bu akış, bu deveran için uygun maddenin sürekli tedarikini sağlamaktır. Aynı zamanda, daha önce söylendiği tarzda, kendileri gibi varlıkların ancak belli bir zaman zarfında ayakta kalabilecek şekilde tasarlandığının bilincindedirler. Bunun içindir ki hayatı terk edip giderlerken onu yerlerini alacak başka birisine devretmek için teşebbüste bulunurlar. Bu teşebbüs, bu çaba kendine ait bilinçle cinsel içgüdü biçiminde ortaya çıkar ve başka şeylerin bilincinde ve dolayısıyla nesnel sezgisel kavrayışla cinsel organlar biçiminde kendisini dışa vurur. Bu içgüdü bir ip üzerine inci taneleri dizilerek yapılan kolyeye benzetilebilir; bir insan diğerini ip üzerindeki taneler kadar hızlı takip eder.* Eğer muhayyilemizde bu birbirini takip edişleri hızlandırırsak, bütün dizideki maddenin, tıpkı her bir inci tanesiyle değiştiği gibi, sürekli olarak değiştiğini, ama aynı biçimi muhafaza ettiğini görürüz:** o zaman farkına varırız ki bizim sahip olduğumuz sözde varlıktan ibarettir. Bu yorum aynı zamanda Platon'un *İdealar* öğretisinin temelidir: (Buna göre) gerçekten var olan (*ontos on*) sadece *idealar*dır ve bunlara karşılık gelen şeylerin doğaları gölgeyi andırır.

Kendinde şey ile mukayese edildiğinde bizler *fenomen*lerden başka bir şey değiliz, bu, varoluşumuzun *conditio sine qua non*'unun (olmazsa olmaz şartının)

* Ya da: Süratle birbirini takip eden bu insanlar ip üzerindeki incilere benzer.

** Ya da: Eğer muhayyilemizde bu birbirini takip edişleri hızlandırırsak ve her zaman hem tanelerde hem bütün dizide sadece kalıcı biçimi, ama sürekli değişen cevher ya da maddeyi görürsek farkına varırız ki bizim sahip olduğumuz sözde varlıktan ibarettir.

beslenme olarak sürekli bir ihtiyaç olan maddeden ve maddeye daimi bir akış oluşuyla* teyit edilir, elle tutulur ve apaçık hale gelir. Dolayısıyla bu tür fenomenleri dumana, ateşe, ya da su fıskiyesine benzetiriz, ki hepsi de madde tedariki olmadığı zaman derhal kesilir veya durur.

Şu halde, *yaşama iradesi*nin kendisini *hiçlikte* nihayet bulan (mutlak anlamda *hiçliğe* dönüşen) *saf fenomenler* biçiminde dışa vurduğu söylenebilir. Bununla beraber fenomenlerle birlikte bu hiçlik *yaşama iradesi*nin sınırları içinde kalır ve ona dayanır. Bunun bir ölçüde karanlık ve anlaşılmaz olduğunu kabul ediyorum.

Eğer genel hatları içinde dünyanın gidişini ve özelde süratli bir halefiyet (zinciri) içerisinde birbirlerini takip ederken insanların ömürsüz ve sahte hayatlarını düşünmekten vazgeçip dikkatimizi *hayatın ayrıntısına* yöneltirsek onun ne denli gülünç bir oyuna benzediği aşikâr hale gelir: Tıpkı bir mikroskopta görülen ve *infusoria* (tek hücreli organizmalar) ile dolu olan bir su damlası, yahut başka türlü görülemeyecek küçük peynir kurtçukları yığınına benzer bir etki bırakır üzerimizde. Bu küçücük alanda etkinlikleri ve birbirleriyle mücadeleleri bizi nasıl da eğlendirir. En dar, en küçük alanda olduğu gibi, en kısa zaman dilimi içerisinde de, büyük ve ciddi etkinlik gülünç bir etki uyandırır.

* (Yani maddenin ifraz ve iltisakıyla (bölünüp birleşmesiyle)...)

İNTİHAR ÜZERİNE*

Görebildiğim kadarıyla sadece –Yahudilik gibi– tektanrıcı dinlerin mensupları intiharı bir suç olarak görmektedirler. Gerek Yeni gerekse Eski Ahit'te bu konuda bir yasaklama, hatta tasvip edilmediğine dair açık bir işaret bulunmadığı anlaşıldığında bu durum daha da çarpıcı hale gelir; dolayısıyla din muallimleri intiharı mahkûm ederken kendi felsefi görüşlerine dayanmak zorundalar; ne var ki bunlar o kadar kaba ve temelsizdir ki delillerinin çürüklüğünü fiile duydukları tiksintiyi güçlü biçimde ifade ederek – bir başka deyişle onun hakkında kaba ve tahkir edici sözler sarf ederek dengelemeye çalışırlar: İntiharın tasavvur edilebilecek en büyük korkaklık ürünü bir fiil olduğunu, sadece bir çılgın ya da kaçık için mümkün olabileceğini ve buna benzer daha bir sürü saçma şey söylerler; ya da dünyada bir kimsenin kendi şahsı ve hayatı üzerinde olduğu kadar başka hiçbir şeyin üzerinde tartışmasız bir *hak*ka sahip olmadığı apaçık bir gerçek olduğu halde, bunun "yanlış" olduğunu söyleyerek mutlak manada anlamsız bir ifade kullanırlar.

* *Parerga und Paralipomena,* Bd. II, Kap. XIII: *Über den Selbstmord.*

Hatta intihar, söylendiği gibi, bir suç olarak kabul edilir. Ve bilhassa dar kafalı, tutucu İngiltere'de onursuzca gömülmeyi ve malların müsaderesini getirir; ve bu yüzden bir intihar davasında jüri neredeyse her zaman delilik kararına varır. Bırakalım bu meseleyi insanların ahlaki duyguları bir karara bağlasın. Bir dostun bir suç işlediği, sözgelimi bir cinayet, gaddarca veya düzenbazca bir fiil işlediği, ya da hırsızlık yaptığı haberinin insanın üzerinde bırakacağı tesirle aynı kişinin kendi iradesiyle kendi hayatına son verdiği haberinin tesirini karşılaştırın. İlk türden haberler şiddetli bir öfke, en büyük hoşnutsuzluk ve cezalandırma ya da intikam alma arzusu uyandırırken, ikinci tür haberler bizi üzüntü ve kedere boğar, içimizde acıma ve paylaşım duygularını depreştirir; ayrıca çoğu kez ahlaken tasvip etmemekten çok –ki kötü bir fiilin hemen ardından kendiliğinden uyanır– cesareti için bir hayranlık duygusu oluşur içimizde. Kimin tanıdığı, dostu, akrabası yoktur ki içlerinden biri bu dünyayı kendi iradesiyle terk etmemiş olsun? Ve biz onları suçlular gibi büyük korku ve dehşetle mi düşüneceğiz? *Nego ac pernego*!*

Tersine ben o kanaatteyim ki yetkilerini, çoğu kimsenin takdir edip yücelttiği ve bizim de en azından içimizde acıma ve paylaşım duygularını uyandıran bir fiili –kürsüden (*in kathedra*) yahut yazılarıyla– bir *suç* olarak damgalamak için kullandıkları ve kendi özgür iradeleriyle bu dünyayı terk etmiş olanları onuruyla gömülmekten mahrum ettikleri için rahip zümresine mutlaka meydan

* (İtalyanca: Hayır derim, kesinlikle hayır.)

okunmalıdır. İntiharı mahkûm etme kararlarını meşrulaştırmak için Kitabı Mukaddes'e başvuramazlar, hatta geçerli herhangi bir felsefi argüman da ileri süremezler; söyleyebilecekleri *biz böyle istiyoruz*dan öteye geçmez; sadece içi boş ifadeler ya da kötüye kullanılan sözcükler, ki bunları kabul edemeyiz. Eğer ceza kanunu intiharı yasaklıyorsa, bu kilise için geçerli bir argüman olamaz; ayrıca bu yasaklama da fevkalade saçma ve gülünçtür, zira ölümü seçen birini hangi ceza yıldırabilir ki? İntihar etmeye *çalıştığı* için bir kimse cezalandırılırsa, cezalandırılan şey onun beceriksizliğinden kaynaklanan başarısızlıktır.

Eskiler de meseleyi bu şekilde görmekten oldukça uzaktılar. Plinius (*Historia Naturalis*, kit. XXVIII, bl. I; cilt IV, s. 351, *Bip. ed.*) der ki: "*Vitam quidem non adeo expetendam censemus, ut quoque modo trahenda sit. Quisquis es talis, aeque moriere, etiam cum obscoenus vixeris, aut nefandus. Quapropter hoc primum quisque in remediis animi sui habeat: ex omnibus bonis, quae homini tribuit natura, nullum melius esse tempestiva morte: idque in ea optimum, quod illam sibi quisque praestare poterit.*"* Yine aynı yerde (kit. II, bl. 7; cilt I, s. 125,) der ki: "*Ne Deum quidem posse omnia. Namque nec sibi potest mortem consciscere, si velit, quod homini de-*

* ("*Hayat her ne pahasına olursa olsun uzatılacak kadar arzulanabilir bir şey değildir. Kim olursanız olun, eninde sonunda öleceksiniz, hatta hayatınız alçakça hareketler ve suçlarla dolu olsa bile. Müşkül vaziyetteki bir ruh için çarelerin en başta geleni tabiatın insana bahşettiği saadetler içerisinde ölüm fırsatından daha büyüğünün olmadığı hissidir; ve onun en iyisi herkesin ondan kendi istediği şekilde yararlanabilmesidir.*")

dit optimum in taniis vitae poenis," vs.* Massilia ve Keos adasında hayatına son vermek için geçerli nedenler sunabilecek olanlara kent yargıcı tarafından bir baldıran kâsesi sunulurdu. (Valerius Maximus, kit. II., bl. 6, §§ 7 ve 8.)** Ve eski zamanların kahramanlarının ve bilge adamlarının çoğu, hayatlarını kendi özgür iradeleriyle sona erdirmişlerdir. Doğrudur, Aristoteles "İntihar şahsa karşı olmasa bile devlete karşı bir suçtur," der (*Nikhomakhos'a Etik*, v. 15.); fakat Stobaeus Peripatetiklerin etiği üzerine yazdığı risalede şu cümleyi alıntılar (Stobaeus, *Eclogae ethicae*, kit. II., bl. 7, s. 286): *pheukton de ton bion gignesthai tois men agathois en tais agan atychiais tois de kakois kai en tais agan eutychiais.* (*Vitam autem relinquendam esse bonis in nimiis quidem miseriis pravis vero in nimium quoque secundis.*)*** Ve benzer şekilde sayfa 312'de: *Dio kai gamaesein, kai paidopoiaesesthai, kai politeusesthai... [K]ai katholou laen aretaen aokounta kai menein en to bio, kai palin, ei deoi, pote di anankas apallagaesesthai, taphaes pronoaesanta...* vs. (*Ideoque et uxorem ducturum, et liberos procreaturum, et ad civitatem accessurum, etc.; atque*

* ("*Tanrı için bile her şey mümkün değildir; çünkü eğer istemiş olsaydı kendi ölümü hakkında bir karar veremezdi; ve yeryüzündeki hayatımızın bütün mutsuzluklarına karşın yine de bu onun insanlara armağanlarının en iyisidir.*")

** Keos adasında yaşlı insanların kendi istekleriyle ölmeleri adetten-di. (Bkz. Valerius Maximus, lib. II., bl. 6. Heraclides Ponticus, *Fragmenta de rebus publicis*, IX. Aelianus, *Variae historiae*, III., 37. Strabon, lib. X., bl. 5, § 6, Kramer ed.)

*** ("*İyi insan talihsizlikleri tahammül edilemeyecek kadar büyüdüğünde hayatı terk eder; kötü insan da ziyadesiyle müreffeh ve muzaffer anında.*")

omnino virtutem colendo tum vitam servaturum, tum iterum, cogente necessitate, relicturum, etc.).*

Hatta Stoacıların bile intiharı soylu ve kahramanca bir eylem olarak övdüklerini görüyoruz, bu yüzlerce pasajla, özellikle Seneca'nın eserlerindekilerle desteklenir. Ayrıca Hinduların intihara çoğu kez dini bir eylem olarak baktıkları, sözgelimi dulların kendilerini Jagannatha'nın arabasının tekerlekleri altına veya Ganj'daki timsahlara, ya da tapınaklardaki kutsal sarnıçlara vs. atarak kurban etmeleri de yine pek iyi bilinen bir gerçektir. Hayatın aynası sahnede de aynıdır. Sözgelimi ünlü bir Çin oyununda –*L'Orphelin de la Chine* (Traduit par Sain-Julien, 1834)– neredeyse bütün soylu karakterler intiharla hayatlarına son verirler, hiçbir yerde seyirciye bir suç işlediklerini belli etmeden ya da böyle bir imada bulunmadan. Aslında durum bizim sahnemizde de farklı değildir, sözgelimi (Goethe'nin) *Mahomet*'(in)deki Palmira, (Schiller'in) *Maria Stuart*'(ın)daki Mortimer, Othello, (Schiller'in *Wallenstein'ın Ölümü*'ndeki baş karakterlerden biri) Kontes Terzky vb.

Ve Sophokles der ki:

λύσει μ' ὅ δαιμων, ὅταν ἐγὼ θέχω.**

Hamlet'in monologu bir suçlunun düşünceleri midir? O sadece dünyanın durumunu düşündükten sonra, eğer

* (*"Dolayısıyla o evlenecek, çoluk çocuk sahibi olacak ve devlet işlerine iştirak edecek ve genellikle hayatını büyük beceri ve yetenekle koruyacaktır ve eğer yine, ihtiyaç duyulduğunda ve mecburiyetin onu zorladığı herhangi bir zamanda, bütün bunları terk edip mezardaki sığınağına çekilmesini bilecektir."*)

** (Onu ben arzu edersem, Tanrı beni kurtaracaktır.)

sonumuzun bu suretle kesinkes geleceğinden emin olmuş olsaydık, ölümün kesinlikle tercih edilebilir olacağını dile getirir. *Ay, there lies the rub!** Ne var ki tektanrıcı dinlerin, yani Yahudiliğin rahip zümresinin intihara karşı, düşünmeden ileri sürdüğü argümanlar ve esas önemlisi bunları benimsemiş olan filozoflarınki kolaylıkla çürütülebilecek safsatalardır.** Hume, bunların çürüklüklerini ve içerdiği çelişkileri *On Suicide* isimli denemesinde eksiksiz biçimde göstermiştir, ki sözü edilen deneme ölümüne kadar yayınlanmamış ve yayınlandıktan sonra da İngiltere'deki bağnazlık ve kaba kilise zorbalığınca hiç vakit kaybedilmeden yasaklanmıştır. Dolayısıyla ancak birkaç nüshası, o da el altından, oldukça yüksek bir fiyata satılmıştır. Ve bu büyük adamın bu ve diğer incelemesini Basel'de yapılmış olan bir baskıya borçluyuz: *Essays on Suicide and the Immortality of the Soul*, by the late David Hume, Basel, 1799, sold by James Decker, 124 s., 8 vo. İngiltere'nin en büyük düşünürlerinden ve yazarlarından birinin kaleminden çıkmış ve intihara karşı ileri sürülen akli delilleri soğukkanlılıkla çürütmüş olan bu safi felsefi incelemenin, yabancı bir ülkeden himaye görünceye kadar, bu ülkede sanki bir düzenbazın eseriymiş gibi el altından satılması İngiliz ulusu için büyük bir yüz karasıdır. Aynı zamanda Kilisenin bu tür bir meselede ne yaman bir vicdana sahip olduğunu gözler önüne sermektedir.

İntihara karşı ileri sürülmüş yegâne geçerli ahlaki argüman benim baş eserimde (*Die Welt als Wille und*

* (Fakat, burada bir güçlük var!)

** Bu konuda, *Ahlakın Temeli* başlıklı incelememe bakınız: § 5.

Vorstellung, c. I, § 69) açıklanmıştır. Ve şöyledir: İntihar en yüksek ahlaki hedefe erişmekten alıkoyar, çünkü o bu sefalet ve mutsuzluk dünyasından gerçek kurtuluşun yerine sadece zahiren öyle görünen bir kurtuluşu koyar.* Fakat bir *hata* ile bir *suç* arasında büyük bir fark vardır ve Hıristiyan ruhban sınıfı onu bir suç olarak damgalamak istemektedir.

Hıristiyanlığın en iç hakikati ıstırabın (Haç) hayatın gerçek amacı olduğudur; bu amacı baltaladığı için intiharı mahkûm eder, halbuki eski dünyada daha aşağı bir zaviyeden onaylanır, hatta yüceltilirdi. Ne var ki intihara karşı ileri sürülen bu delil çileci bir argüman değildir ve ancak Avrupa'daki ahlak filozofları tarafından bu zamana kadar benimsenmiş olandan daha yüksek bir ahlaki bakış açısından geçerlidir. Ama eğer bu yüksek bakış açısından aşağıya inersek intiharı mahkûm etmek için artık geçerli bir ahlaki gerekçemiz kalmaz. Tektanrıcı dinlerin mensuplarının intihara saldırırken takındıkları bu görülmedik derecede gayretkeş tutum ne Kitabı Mukaddes tarafından, ne de geçerli herhangi bir argüman tarafından desteklenir;** dolayısıyla onların bu gayretlerinin sanki gizli bir saik tarafından harekete geçirilmesi

* Çünkü Schopenhauer'a göre bu en yüksek amaca, yaşama arzusunun, yani iradenin inkârıyla ulaşılır. Oysa intiharla esas itibariyle hayatın ıstıraplarından değil zevklerinden kaçmaya dayanan böyle bir inkâr şurada dursun, bu irade en üst derecede olumlanmış olur. (Çev. n.)

** Bu noktada hepsi uyum içindedir. Rousseau'ya göre (*Oeuvres*, c. Iv, s. 275) intiharın bir günah olduğunu ilk ilan edenler Augustinus ve Lactantius'du, fakat bunun için Platon'un *Phaidon*'una (139) başvurmuşlardı.

gerekir gibi bir izlenim doğar. Bir kimsenin hayatından kendi özgür iradesiyle vazgeçmesi πάντα καλὰ λιαν (*panta kala lian*)* demiş olan birisine kötü bir karşılıktır, öyle mi? Böyle bir şey olabilir mi? Eğer böyle ise –onun tarafından kınanmaktan kurtulmak için intiharı mahkûm eden– bu dinlerin ortodoks iyimserliğinin bir başka misali olurdu bu.

* * *

Kural olarak hayatın korkuları ölümün saldığı ürpertilerden ağır basar basmaz bir insanın kendi arzusuyla hayatına son verdiği görülür. Ne var ki ölümün korkularının mukavemeti hatırı sayılır boyutlardadır; onlar deyiş yerindeyse hayatın dışına çıkaran kapının önünde nöbetçiler gibi dikilir. Eğer bu son, bütünüyle menfi bir şey, hayatın ansızın sona ermesi, birdenbire varoluştan kesilme olmuş olsaydı, belki de yaşayan her insan çoktan hayatını kendi isteğiyle sona erdirmiş olurdu. Fakat bu sonda müspet bir şey, yani bedenin yok olup gitmesi söz konusudur. Ve bu, bir insanı sırf bedensel yaşama iradesinin tezahürü olduğu için ürkütür.

Bu arada kural olarak bu nöbetçilerle savaş öyle uzaktan görüldüğü *kadar* güç ve çetin değildir; öncelikle ruhsal ıstırapla bedensel acı arasındaki çatışma nedeniyle. Sözgelimi büyük bir bedensel acıya uğramışsak ya da bu acı uzun zaman bizden ayrılmayacaksa, diğer bütün sıkıntılara karşı kayıtsızlaşırız: en çok arzu ettiğimiz şey sıhhate kavuşmaktır. Benzer şekilde büyük bir ruhsal ıstırap bizi bedenimizdeki acıya karşı duyarsız hale

* ((Ve Tanrı görüp dedi:) "Her şey çok iyi oldu." (*Tekvin*, I: 31))

getirir: onu hakir görürüz. Hatta diğerine ağır basarsa, düşüncelerimizi dağıtır ve onu ruhsal ıstırabımıza bir sekte, bir teneffüs olarak hoş karşılarız. Dolayısıyla bu intiharı kolaylaştırır; çünkü ona eşlik eden bedendeki acı aşırı ruhsal ıstırabın cenderesinde kıvranan birinin gözünde bütün önemini kaybeder. Bu tamamıyla marazi ve uyumsuz bir hissiyatla intihara sürüklenmiş kimselerin durumunda bilhassa aşikârdır. Hissiyatlarının üstesinden gelmek için özel bir çaba gerekli değildir; onu püskürtmeleri de gerekli değildir, fakat onları nezaret altında tutan bakıcı iki dakika yalnız bıraksa hemen hayatlarına son vereceklerdir.

* * *

Korkunç, kâbus gibi bir rüyada ruhsal gerilimin en yüksek noktasına ulaştığımızda, dehşet bizi uyandırır, gecenin bütün canavarları dağılır. Aynı şey, hayat düşünde de olur, dehşetin en azami haddi bizi ondan ayrılmaya zorlar.

* * *

İntihar bir tecrübe, insanın tabiata sorduğu ve cevaplamaya zorladığı bir soru olarak da görülebilir. Sorulan şudur: İnsanın varoluşunda ve şeylerin doğasına dair kavrayışında ölüm nasıl bir değişiklik meydana getirir? Fakat bu yapılacak beceriksizce bir tecrübedir; çünkü cevabı bekleyen bilincin kendisini ortadan kaldırır.

Maddi dünyanın gerçekleri çok fazla harici önem taşıyabilir, fakat söz konusu olan deruni anlam ise bu bakımdan hiçbir kıymeti harbiyeleri yoktur. Bu sonuncusu özellikle zihinsel ve ahlaki dünyaya ait gerçeklerin ayrıcalığıdır, ki temel fikir olarak içlerinde en yüksek aşamaları itibariyle iradenin nesnelleşmesini barındırırlar, halbuki maddi gerçekler en aşağı merhalesi itibariyle onunla ilgilidir. Sözgelimi şimdiye kadar safi bir tahminden ibaret olan şeyin hakikatini, yani ekvatorda termoelektriği (ısıl elektriği) güneşin meydana getirdiği, bunun küresel çekimi (yahut manyetizmayı) ortaya çıkardığı, keza bu çekim gücünün de *aurora borealis*in* nedeni olduğunu tespit edebilseydik, bütün bunlar haricen büyük önemi olan, fakat deruni bakımdan hiçbir anlamı olmayan gerçeklerden öteye gitmezdi. Diğer taraftan deruni anlamı olan misaller, sadece bütün büyük ve hakiki felsefe sistemlerince değil; her güzel tragedyanın felaketiyle, hatta ahlaki ve gayrı ahlaki en uç açılımları itibariyle insan davranışının, dolayısıyla onun iyi ve kötü karakterinin gözlemlenmesiyle ortaya çıkarılır. Çünkü bütün bunların hepsinde dünya olarak gözle görülür şekilde biçimlenen hakiki öz açığa çıkar** ve nesnelleş-

* (Bir tür tan, fecir; kutup bölgelerinde geceleri gökyüzünde görülen yay biçiminde renkli ışıklar.)

** Ya da: Çünkü bütün bunların hepsinde gelip geçici tezahürü dünya olan gerçek öz açığa çıkar.

mesinin en yüksek aşamasında en iç tabiatını gün ışığına çıkarır.

* * *

Dünyanın sadece maddi bir anlamı olduğunu ve manevi-ahlaki anlamının bulunmadığını söylemek, bütün yanlışların en büyüğü ve en tehlikelisi, en büyük ve en temel gaf, gerçek ruh ve mizaç *sapkınlığı*dır. Aslında bu hiç kuşku yok dinlerin Deccal biçiminde kişileştirdiği eğilimdir. Bununla beraber bütün dinlere karşın –ve bunların her biri bunun tam tersini ileri süren ve kendi usullerince bunu tesis etmeye çalışan sistemlerdir– bu temel hatanın, bu en büyük yanlışın hiçbir zaman kökü kazınmaz, fakat evrensel öfke kendisini bir kez daha saklanmaya zorlayıncaya kadar, zaman zaman başını kaldırır.

Ne var ki hayatın ve dünyanın manevi-ahlaki anlamını ne kadar kesin biçimde hissedersek hissedelim, onu açıklayıp misallerle anlaşılır hale getirmek, bu anlamla var olduğu haliyle dünya arasındaki çelişkiyi çözmek, içinde çok büyük güçlükleri barındıran bir iştir; hakikaten o kadar büyük bir iştir ki, bana her yerde ve her zaman etkin olan ahlakın, yol açtığı sonuçlarla birlikte, hakiki ve tek gerçek ve sağlam temelini gözler önüne sermekten başka bir yol bırakmamıştır. Ahlakın aktüel gerçekleri, başka herhangi bir tez ya da iddianın benim ortaya koyduğum teorinin yerini alabileceğinden veya onu alt edebileceğinden çekinmeme neden olmayacak kadar benim yanımdadır.

Ne var ki benim ahlak sistemim profesörlerin dünyasında sürgit göz ardı edildikçe Kant'ın ahlak ilkesi üniversitelerde geçerliliğini koruyacaktır. Bu ilkenin muhtelif biçimleri içerisinde şimdilerde en gözde olanı "İnsan Vakarı"dır (L. *hominis dignitate*). Bu öğretinin sığlığını

daha önce *Ahlakın Temeli* (*Über die Grundlage der Moral*, 1840) § 8'de gözler önüne sermiştim. Dolayısıyla burada sadece insanın bu sözde vakarının neye dayandığı üzerine bir soru sorulmuş olsaydı eğer çok fazla tereddüt edilmeden verilecek cevap, ahlakı üzerine dayandığı olurdu herhalde; burada bu kadarıyla yetineceğim. Bir başka söyleyişle insanın ahlakı bu hesaba göre vakarı üzerine, vakarı da yine ahlakı üzerine oturur.

Fakat bir kısır döngü içerisinde dönüp duran böyle bir akıl yürütme tarzını bir tarafa bıraksak bile, bana öyle görünüyor ki insan *vakarı* gibi bir tasavvur, iradesi insan gibi günahkâr, aklı insan kadar sınırlı, bedeni insan kadar zayıf ve kırılgan olan bir varlık için ancak ironik bir anlama sahip olabilecektir. Rahme düşmesi bir suç, doğumu bir ceza, hayatı bir meşakkat ve ölümü bir gereklilik iken insan nasıl vakur bir varlık olacaktır?

Quid superbit homo? cujus conceptio culpa,
*Nasci poena, labor vita, necesse mori!**

Dolayısıyla Kant'ın yukanda zikredilmiş olan ahlak ilkesine karşı aşağıdaki kuralı hayata geçirme eğilimi içerisindeyim: *Kim* olursa olsun, her ne zaman bir insanla ilişki kurarsan, onun hakkında vakar ve kıymetine göre nesnel bir değerlendirme çabası içerisinde olma. Onun iradesinin kötülüğünü, anlayışının sınırlılığını veya fikirlerinin tersliğini nazarı itibara alma; çünkü ilki seni kolaylıkla nefrete, ikincisi küçümsemeye götürür. Tam tersine dikkatini sadece onun ıstırapları, ihtiyaçları, endişeleri ve acıları üzerine yoğunlaştır. O vakit her zaman onunla akrabalığını hissedecek; onun duygularını payla-

* (Schopenhauer'in kendi dizeleri olduğu için çevirisi ana metne dahil edilmiştir.)

şacak ve nefret ya da aşağılama yerine şefkat ve merhameti tecrübe edeceksin, ki sadece bu, İncil'in bizi davet ettiği αγαπη'dir.* Nefret ve aşağılamayı bastırmanın tek yolu kesinlikle insanın bu sözde "vakar"ına bakmamak, fakat tam tersine onu bir merhamet konusu olarak görmektir.

* * *

Ahlaki ve metafizik meseleler üzerine kafa yormalarının ve daha derin görüşlere sahip olmalarının bir neticesi olarak Budacılar büyük erdemlerden değil, büyük günahlardan yola çıkarlar; çünkü erdemler ancak kötülük yahut günahların karşıtları ya da onların etkisiz hale getirilmeleriyle görünür hale gelirler.

I. J. Schmidt'in *Geschichte der Ostmongolen* (*Doğu Moğollarının Tarihi*) isimli eserinin 7. sayfasında anlatılanlara göre Budacıların çetelesinde büyük günahların adedi dörttür: Şehvet, Tembellik, Öfke ve Tamah. Fakat Tembelliği galiba Gurur diye okumalıyız; çünkü Haset ya da Nefretin çeteleye beşinci olarak ilave edildiği *Lettres édifiantes et curieuses*'de** böyle geçer. Nitekim Schmidt'in ifadesini düzeltirken öne sürdüğüm şeyin, Brahmanlar ve Budacılardan etkilendikleri su götürmez olan Sufilerin öğretileriyle uyuşmasıyla da teyit edilmekteyim. Sufiler de dört büyük günah olduğunu ileri sürerler ve bunları çok çarpıcı çiftler halinde kümelendirirler. Nitekim Şehvet Tamah ile, Öfke Gurur ile bağlantı içerisinde görülür. (Tholuck'un *Blüthensammlung aus der morgenländischen Mystik*'inin, 206. sayfasına bakınız.) Hatta *Bhagavadgita*'da (bl. 16, 21) Şeh-

* (L. *caritas*: Kardeşçe sevgi. Kavramın Hıristiyanlık tarihindeki serüveni için bakınız: G. T. Bettany, *Dünya Dinleri Ansiklopedisi*, s. 722 vd., Say Yayınları, 2006.)

** 1819 baskısı, cilt. vi., s. 372.

vet, Öfke ve Tamah'ın büyük günahlar olarak vaaz edildiğini görürüz, ki bu öğretinin büyük çağına tanıklık eden bir gerçektir. Benzer şekilde *Prabodha Chandro Daya*'da Vedanta felsefesi için fevkalade önemli olan mecaz ve istiareli anlatıma dayalı bu felsefi dramada bu üç büyük günah Kral-Akıl'a karşı savaşında Kral-Tutku'nun üç büyük komutanı olarak görünür. Bu büyük günahların tam karşısında yer alan dört büyük erdem İffet ve Cömertlik, Nezaket (Hilm yahut Halimlik) ve Tevazuudur.

Bu derin ahlak öğretilerini, Doğulu uluslarca geliştirildiklerini hesaba katarak, Platon'un ünlü dört büyük erdemiyle –ki tekrar tekrar özetlendiği üzere, Adalet, Şecaat (Cesaret), İtidal (ölçülülük) ve Hikmettir– karşılaştırırsak görürüz ki, bu sonuncuların herhangi açık, temel bir kılavuz fikir üzerine oturmadığı, fakat yüzeysel ve kısmen de açıkça yanlış olan gerekçelere dayalı olarak seçildiği aşikârdır. Erdemler iradenin nitelikleri olmalıdır, fakat Hikmet yahut Bilgelik öncelikle Akıl ile ilgilidir. Cicero'nun *temperantia* diye çevirdiği ve Almancaya *Mäßigkeit* diye geçen σοφροσυνη (*sophrosyne*, itidal ya da ölçülülük) ziyadesiyle belirsiz ve müphem bir sözcüktür ve dolayısıyla çok çeşitli yorumlar kabul eder: sözgelimi basiret, ihtiyat, sakınma, soğukkanlılık ya da sağduyuyu elden bırakmama gibi anlamlara gelebilir. Bu kavram muhtemelen σωον εχειν το φρονειν'den* gelir veya Hierax gibi bir yazar Stobaeus, *Florilegium*, bl. 5, § 60'a (c. I, s. 134, Gaisford ed.) göre şöyle der: Ταυτην την αρετην σοφροσυνην, σωτηριαν ουσαν φροντησεως.** Şe-

* (Soğukkanlılığı muhafaza etme veya temkini elden bırakmama.)

** (Bu erdeme σοφροσυνην deniyordu, çünkü o ihtiyat ve ölçülülüğe sıkı sıkıya bağlılıktı.)

caat (cesaret) hiçbir surette bir erdem değildir; her ne kadar zaman zaman erdemin bir hizmetçisi ya da bir aracı olabilirse de; o ölçüde de en büyük alçaklığın ve soysuzluğun hizmetkârı olmaya hazırdır. Şecaat gerçekte bir mizaç ya da tabiat niteliğidir. Hatta Geulincx* (*Ethica, in praefatione*) Platon'un temel erdemlerini reddetmiş ve onların yerine aşağıdakileri koymuştur: *diligentia, obedientia, justitia ve humilitas;*** ki sözünü etmeye bile gerek yok, berbat bir listedir. Çinliler beş büyük erdemi öne çıkarırlar: Duygudaşlık, Adalet, Edeplilik, Bilgelik ve İçtenlik (*Journal asiatique*, v. IX, s. 62). Samuel Kidd, *China*'da (Londra, 1841, s. 197) bunları iyilikseverlik, incelik, doğruluk, bilgelik, içtenlik diye adlandırır ve her biri için uzun, tafsilatlı yorumlar yapar. Hıristiyanlığın büyük erdemleri teolojiktir: İnanç, Sevgi ve Umut.

İnsanın başkalarına karşı ya Kıskançlık ya da Duygudaşlık karakterine bürünen temel eğilimi, insanların ahlaki erdemlerinin ve kötülüklerinin ilk kez ayrıştığı kavşak noktasıdır. Bu birbirine taban tabana zıt nitelikler her insanda mevcuttur; çünkü bunlar kişinin kendi payına düşenlerle başkalarının kısmeti arasında yaptığı kaçınılmaz karşılaştırma ya da mukayeseden kaynaklanır. Bu karşılaştırmanın neticesinin insanın ferdi karakterini etkilemesinin keyfiyetine göre bu niteliklerden biri ya da diğeri onun bütün eylemlerinin kaynağı ve ilkesi (başkalarına

* (Arnold Geulincx (1624-1669) Flaman metafizikçi. Öğretisinin temelini, Tanrı'nın bedeni ara neden olarak kullanmak suretiyle farklı insan davranışları ürettiği, insanlar sadece kendi istek ve iradeleriyle hareket ettiklerini düşündüklerinde bile aslında Tanrı'nın insanların içlerinde iradelerini etkin kılmaya çalıştığı fikri oluşturur.)

** (*Sebatkârlık* (*çalışkanlık*), *İtaatkârlık, Adalet ve Tevazu.*)

karşı temel yaklaşım biçimi) haline gelir. Kıskançlık *Sen* ve *Ben* arasındaki duvarı daha da kalınlaştırıp sağlamlaştırır; Duygudaşlık ise onu inceltip geçirgen hale getirir; hatta zaman zaman duvarı bütünüyle kaldırır; ve o zaman ben ve ben-olmayan ayrımı ortadan kaybolur.

* * *

Kimse insanlar arasında şu baştan çıkarıcı kabule tekrar tekrar zorlandığını hissetmeksizin yaşayamaz: Ahlaki bayağılık ve zihinsel yetersizlik, sanki doğrudan tek bir kökten kaynaklanıyormuşçasına birbiriyle yakından ilgilidir. Ne var ki, ben bunun böyle olmadığını *Die Welt als Wille und Vorstellung*'un ikinci cildinin XIX. bölümünde (§ 8) bütün tafsilatıyla göstermiştim. Bunların çoğu kez bir arada bulunabilir olmasının yol açtığı yanılsama her ikisinin de, kolaylıkla tek bir çatı altında yaşamaya zorlanabileceğini düşündürtecek kadar çok sık gerçekleşmesiyle izah edilmelidir. Ama aynı zamanda bunların birbirlerinin karşılıklı çıkarlarını kolladıkları da inkâr edilemez; ve pek çok insanın sergilediği tatsız manzarayı ortaya çıkaran ve dünyayı ne şekilde deveran ediyorsa o şekilde döndüren de budur. Akıldan yoksun bir adam çok muhtemeldir ki hainliğini, alçaklığını ve kötülüğünü gösterecektir; halbuki kurnaz bir adam bu niteliklerinin nasıl gizleneceğini bilir.* Ve diğer yandan sağduyu yoksunluğu bir insanı aklının rahatlıkla kavrayabileceği gerçekleri görmekten kim bilir ne kadar çok alıkoyar!

Ne var ki kimse boş yere övünmesin. Nasıl ki her insan, isterse en büyük dehalardan biri olsun, öyle veya böyle bir bilgi alanında belirli sınırlamalarla karşı karşı-

* (Yani, onun bu durumu bunların görünür hale gelmesine elverişlidir, halbuki kurnazlık ve temkinlilik bunları daha iyi gizleyebilir.)

yadır ve dolayısıyla insanların esas itibariyle huysuz ve budala çoğunluğuyla ortak kökünü açıkça ortaya koyar, tıpkı bunun gibi her insan, tabiatında müspet manada kötü olan bir şey barındırır. Hatta en iyi, dahası en soylu yaradılış bile zaman zaman zafiyetle malul münferit huylarıyla bizi şaşırtır; deyiş yerindeyse sanki böylelikle o, aralarında alçaklık, rezillik hatta gaddarlık yahut acımasızlığın her türlü derecelerine tesadüf edebileceğimiz insan soyuyla akrabalığını teslim eder. Çünkü o içindeki bu kötü unsurun, bu kötü ilkenin gücü dolayısıyladır ki zorunlu olarak bir insan olmuştur. Ve genel olarak dünya, bendeki açık aksinin onu gösterdiği gibiyse eğer, bu da yine kötülük ilkesi sayesindedir.

Fakat bütün bunlara karşın bir insanla diğeri arasındaki farklılık hesaplanamayacak kadar büyüktür ve birçok insan, başkasını kendisini gördüğü (gerçekte olduğu) gibi görmekten dehşete kapılacaktır. Ah, bir Asmodeus* ahlakı için, sadece gözdelerine çatıları ve duvarları şeffaf hale getirmek değil, fakat ikiyüzlülük, düzenbazlık, riyakârlık, gösteriş, sahtecilik ve hilekârlığın örtüsünü de –ki her şeyin üzerine örtmüştür– sıyırmak, dünyada gerçek dürüstlüğün ne kadar nadir rastlanır bir şey olduğunu ve en az umulduğu yerde bile, erdemli görünen bütün işlerin arkasında, gizlice ve en iç derinliklerde, günahkârlığın, ahlaksızlığın pusuda beklediğini göstermek! Ne azim bir mesele! Sırf bu sebepten ötürü birçok iyi insan dört ayaklılardan dostlar edinmiştir: çünkü

* (Apokrifik *Tobit* kitabında işi yeni evlilere hainçe planlar tasarlayıp tuzaklar kurmak ve büyük felaketlerle onları birbirinden ayırmak olan *uğursuz iblis*. Talmud'da "*iblislerin kralı*". La Sage'ın *Le Diable boiteux*'u (1726) da karakterde neşenin habisliği örtmesi nedeniyle bu adla bilinir.)

dürüst yüzlerine herhangi bir güvensizlik kırıntısı taşımaksızın bakabileceği köpekler olmamış olsaydı, insanların sonu gelmez riyakârlıklarına, sahtekârlıklarına ve garazkârlıklarına nasıl tahammül edebilir, neyle teselli bulabilirdi insan?

Zira, bizim bu uygar dünyamız, şövalyelerle, askerlerle, eğitimli insanlarla, avukatlarla, rahiplerle, filozoflarla ve daha bilmediğim başkalarıyla karşılaştığımız büyük bir maskeli balodan başka nedir ki? Fakat bu sözünü ettiklerimiz göründükleri kimseler değildir; bu unvanlar birer maskeden ibarettir ve kural olarak maskelerin arkasında servet avcılarıyla karşılaşırsınız. Bir insan maksatlı olarak barodan elde ettiği ve sırf bir başkasını daha sağlam ve şaşmaz bir şekilde hezimete uğratabilmek için kullandığı hukuk maskesini yüzüne geçirir; bir başkası benzer bir niyetle yurtseverlik ve amme menfaati maskesini tercih eder; ve bir üçüncüsü din yahut dinde ıslahatçılık maskesini benimser. Birçokları her türlü amaç için zaten felsefe, hatta insanseverlik maskesini ve bilmediğim daha başkalarını yüzlerine geçirmişlerdir. Kadınlar nispeten daha küçük, daha önemsiz seçimler yaparlar. Kural olarak kadınca temkinlilik, çekingenlik, tevazu, munislik ve itaatkârlık maskelerinden yararlanır onlar. Ardından deyiş yerindeyse, domino taşları gibi kendilerine herhangi özel bir karakter izafe edilmeyen genel maskeler gelir. Bunlara her yerde rastlanabilir; insanların iddia ettikleri doğruluk, dürüstlük, incelik, yüreklilik, duygu paylaşmada içtenlik, yüze gülen dostluk bu türe dahildir.

Bütün bu maskeler, daha önce söylediğim gibi kural olarak bir imalat, ticaret, ya da spekülasyon için bir kılıftan başka bir şey değildir. Bu bakımdan eğer dürüst bir zümreden söz edilecekse bunu sadece tüccarların

oluşturduğu teslim edilmeli; çünkü tüccarlar kendilerini oldukları gibi dışa vuran, kim olduklarını açıklayan yegâne insan topluluğudur; ve dolayısıyla onlar maske takmaksızın dolaşırlar ve neticede toplum katmanları içerisinde alt sırada bir yer işgal ederler.

Bir insanın hayata daha adım atar atmaz kendisini içinde bulduğu maskeli balodan haberdar edilmesi çok lüzumludur. Çünkü aksi halde karşılaştığında anlayamayacağı ve tahammül edemeyeceği, hatta şaşkınlıktan tamamen donup kalacağı birçok şey vardır; ve aslında en uzun ömürlü olanlar onlar olacaktır ki *ex meliore luto finxit praecordia Titan.** Alçaklığın gördüğü himaye; erdemin, hatta en nadir ve en büyüklerinin, aynı mesleğin mensuplarının elinden çektiği aldırmazlık;** hakikate ve büyük yeteneklere tahammülsüzlük, hatta garazkârlık; bilim adamlarının kendi sahasındaki cehaleti; halis mamullerin neredeyse her zaman aşağılanması ve sadece sahtelerinin baş tacı edilmesi böyle bir şeydir sözgelimi. O yüzden gençler bu maskeli baloda elmaların balmumundan, çiçeklerin ipekten, balıkların mukavvadan yapılma ve istisnasız her şeyin oyun ve oyuncaktan ibaret olduğunu mutlaka öğrensinler. Birbirleriyle ciddi ciddi iş yapma azmi içerisindeki iki insandan birinin sahte mallar tedarik ettiğini, diğerinin de bunun karşılığında ona kalp paralar ödediğini zamanında onlara söylemek gerekir.

* (Kalbi Titan tarafından daha iyi balçıktan yaratılmıştır (Juvenalis, *Sat.* XIII, 183).)

** (Ya da görmezden gelinme.)

Hayatımız öncelikle bakır bozukluklarla yapılmış bir ödemeye benzer; bizim bu ödemeye karşı bir alındı makbuzu vermemiz gerekir; bakır bozukluklar günler, alındı makbuzu ölümdür.

Zamanın bizi telaş içerisinde biteviye koşturup durması, bize asla nefes alma imkânı sunmaması, elinde kamçıyla buyurgan bir işveren gibi hepimizin tepesinde beklemesi ile hayatımızın bir azap ve işkenceye dönmesi arasında en küçük bir bağ kurma imkânı yoktur. Zaman yalnızca can sıkıntısının cenderesi içinde kıvranan ların başına bela kesilmez ve onları sık boğaz etmez.

Varsayalım insan soyu kaldırılıp her şeyin kendiliğinden gelişip olgunlaştığı, sütlerin balların yerden kaynadığı, yiyeceklerin dallarından koparılmayı beklediği, herkesin gönlünden geçirdiğini hiç vakit kaybetmeksizin önünde bulduğu ve elde etmekte hiç güçlükle karşılaşmadığı *Utopia* ülkesine götürüldü; o zaman ne yapardı bu insanlar? Ya can sıkıntısından ölürlerdi, ya kendilerini asarlardı ya da olmadı birbirlerine düşerler, kavga dövüş birbirlerini boğup öldürürlerdi.

Schopenhauer

ISBN: 978-975-468-678-4
9 789754 686784
SAY YAYINLARI
online satış:
www.saykitap.com
7 TL